

**Strategisk Ramme:
Danmarks partnerskab med de Østlige
Naboskabslande 2022-26**

Udkast maj 2021

Indhold

1.	Introduktion	3
2.	Analyse af kontekst, udfordringer og risici	4
2.1	Indledning	4
2.2	Ukraine	5
2.3	Georgien	7
2.4	Belarus	7
2.5	Moldova	8
2.6	Armenien	9
2.7	Aserbajdsjan	9
2.8	Interessentanalyse	10
2.9	Risici	10
3.	Danske prioriteter, hidtidig indsats og resultater	11
4.	Strategiske mål for dansk partnerskab med naboskabslandene	14
4.1	Fremme af demokrati og menneskerettigheder	14
4.2	Fremme af bæredygtig vækst, grøn omstilling og øget energiuafhængighed	16
4.3	Fremme fred og stabilitet	18
5	Monitorering af Strategisk Ramme	19
6	Naboskabsprogrammet 2022-2026	20
6.1	Overordnet strategi og prioriterer, geografisk fokusering samt modaliteter	20
6.2	Ukraine indsats	22
6.2.1	Fremme af demokrati og menneskerettigheder	22
6.2.2	Fremme af bæredygtig vækst, grøn omstilling og social dialog	24
6.3	Georgien indsatser	26
6.3.1	Demokrati og menneskerettigheder	26
6.3.2	Fremme af bæredygtig vækst, social dialog og grøn omstilling	27
6.4	Regional indsats	28
6.5	Budget	29
7	Bilag:	30
	Bilag 1 Kort over regionen	30
	Bilag 2 Nøgletal for de seks naboskabslande	31
	Bilag 3 'Strategic Results Framework'	37

1. Introduktion

Tre årtier efter de seks naboskabslande - Ukraine, Moldova, Belarus, Georgien, Armenien og Aserbajdsjan - opnåede selvstændighed, er integrationen af dem i det europæiske værdifællesskab endnu et uafsluttet projekt. Vi risikerer, at landenes demokratiske fremskridt ikke blot går i stå, men bliver rullet tilbage. Systemisk modstand og påvirkning – inde- såvel som udefra – sætter vores østlige naboer under pres. Flere steder ser vi et indskrænket råderum for civilsamfundet og pressen, og folkets ret til at vælge deres ledere og landets politiske retning ved frie og fair valg er langt fra alle forundt.

I store dele af befolkningerne er der et stærkt ønske om tilnærmelse til EU og en følelse af normativt værdifællesskab, hvilket har drevet flere folkelige protestbevægelser de sidste to årtier. På trods af de åbenlyse folkelige aspirationer er der stærke kræfter og aktører, der modsætter sig dette. Samtidig udfordres naboskabslandenes suverænitet og stabilitet. Fem af de seks lande oplever væbnede territoriale konflikter med russisk indblanding og udfordres i stigende grad af hybride angreb.

Danmark har de seneste årtier indgået i partnerskaber om at fremme landenes reformprocesser og styrkede tilknytning til EU. Danmark har derfor været en aktiv og stærk stemme i arbejdet for effektiv brug af EU's instrumenter i støtten til landene, ikke mindst inden for rammen af EU's Østlige Partnerskab. Et stort antal danske civilsamfundsorganisationer har etableret samarbejde med ligesindede i landene, og stadig flere danske virksomheder etablerer sig i regionen, særligt i Ukraine. De er vigtige medspillere i Danmarks engagement og i landenes omstilling. Danmark har udvist stærk solidaritet med de lande, der har været udsat for russiske militære interventioner, særligt Georgien og Ukraine. Danmark har været med til at holde Ukraines reformproces højt på den internationale dagsorden og presset på i EU for at sikre en klar og kontant reaktion på de belarusiske myndigheders angreb på den fredelige protestbevægelse i forlængelse af præsidentvalget i august 2020.

I en verden præget af systemisk rivalisering bliver fokus på naboskabslandene kun vigtigere, også for danske interesser og sikkerhed. Vi har en klar interesse i at fremme og konsolidere landenes demokratiske udvikling og stabilitet for også at værne om vores egen tryghed og samfundsmodel. Østlige naboer, der bevæger sig med faste skridt mod demokrati, retsstat herunder effektiv korruptionsbekæmpelse, samt en velfungerende markedsøkonomi er det bedste værn mod autoritære tendenser og undergravende påvirkning fra andre aktører.

Derfor skal Danmark arbejde for en langsigtet konsolidering af demokratiske reformer og forankring af landene i det europæiske værdifællesskab. De danske indsatser skal komplementere støtten gennem EU samt øvrige relevante internationale organisationer som Europarådet, OSCE og FN. Samtidig skal der koordineres transatlantisk for at støtte og fastholde landene i reformsporet, samt sætte effektivt ind mod de kræfter og personer, der modarbejder demokratiet eller begår grove menneskerettighedskrænkelser.

De danske indsatser skal både kunne støtte i akutte situationer og gennem langvarige indsatser. Den Ny Demokratifond skal sikre hurtig og fleksibel støtte til demokratiets forkæmpere, mens nye partnerskabsprogrammer i Naboskabsprogrammet 2022-2026 skal følge op med fokus på langsigtede indsatser for at fremme landenes demokratiske reformer, modstandskraft imod autoritære kræfter samt bæredygtig økonomisk genopbygning.

Et stærkt og velfungerende civilsamfund er afgørende for at kunne stå vagt om menneskerettighederne, de demokratiske institutioner, retsstatsprincipperne og pressefriheden. Vi skal investere i og støtte op om særligt de unge demokratiforkæmpere, hvis fremtid står på spil. Den aktive civilsamfundsdeltagelse, vi ser i flere af landene, skal kanaliseres ind i det parlamentariske system, så demokratiet forankres og sikres legitimitet gennem øget valgdeltagelse.

Håndtering af Covid-19-pandemien og den økonomiske og sociale genopretning, der følger, udgør en betydelig opgave, som i de kommende år kan udfordre den demokratiske reformproces og politiske stabilitet i flere af landene. Vi skal støtte landene i deres genopretning og i den forbindelse fremme innovative løsninger, som også kan understøtte en bæredygtig og grøn omstilling samt bidrage til landenes energiuafhængighed fra bl.a. Rusland.

I perioden 2022-26 vil Danmark udbygge sit partnerskab med landene i naboskabsområdet med den **overordnede vision** at fremme landenes forankring i det europæiske værdifællesskab samt styrke deres stabilitet, fremgang og modstandsdygtighed.

Denne vision vil Danmark fremme ved brug af både udenrigs-, sikkerheds-, handels- og udviklingspolitiske instrumenter - herunder Naboskabsprogrammet. Som ramme for den danske indsats opstilles **tre overordnede strategiske mål**, som vil give retning og definere konkrete delmål for det danske engagement over de kommende fem år. Et vigtigt delmål vil være at mobilisere og fremme et bredt, folkeligt, bæredygtigt engagement og samarbejde mellem Danmark og naboskabslandene. De tre strategiske mål er at:

- Fremme demokrati og menneskerettigheder
- Fremme bæredygtig vækst, grøn omstilling og øget energiuafhængighed
- Fremme fred og stabilitet

Geografisk vil Danmark særligt fokusere på Ukraine og Georgien, der begge har indgået associeringsaftale med EU og har udvist vilje til at gennemføre systematiske reformer med henblik på at fremme tilnærmelsen til EU og NATO. Det bilaterale samarbejde inden for Naboskabsprogrammet vil derfor også blive fokuseret på i disse to lande samtidig med, at der gennem bl.a. Den Ny Demokratifond etableres regionale netværk og ydes støtte til demokratiforkæmpere og menneskerettighedsaktivister i de seks naboskabslande.

2. Analyse af kontekst, udfordringer og risici

2.1 Indledning

Da de seks østlige naboskabslande - Ukraine, Moldova, Belarus, Georgien, Armenien og Aserbajdsjan – for 30 år siden blev selvstændige ved Sovjetunionens opløsning, havde de kun kort eller ingen erfaring som selvstændige stater. De skulle derfor erhverve sig de formelle kompetencer og institutioner, der kendetegner uafhængige stater – og dette skete ikke uden problemer. Overgangen til markedsøkonomi i 1990'erne var således i vid udstrækning præget af vilkårlig eller importeret lovgivning og en hastig privatisering af de statsejede værdier, hvilket skabte grundlaget for ulighed, korruption og magtkoncentration hos oligarker. De uligheder og oligarksystemer, der er udviklet i flertallet af landene, udgør fortsat en stor udfordring og vanskeliggør udviklingen af demokratiske institutioner og velfungerende, frie markeder.

Samtidig har landene siden selvstændigheden skulle udvikle national suverænitet, herunder evne og kapacitet til at beskytte deres territorielle integritet og samfund imod uønsket ekstern påvirkning. Forholdet til Rusland udgjorde og udgør fortsat en central politisk udfordring for alle landene. I Georgien anvendte Rusland i 2008 for første gang efter murens fald militærmagt uden for Rusland, i 2014 annekterede Rusland med magt Krim – og i 2021 er der i Ukraine, Georgien, Moldova, Armenien og Aserbajdsjan uløste væbnede konflikter, alle med en russisk dimension. Flere af landene er også udfordret af russisk politisk indblanding, påvirkningskampagner og destruktive cyberangreb.

Naboskabslandene er – trods relativt stor andel af kvinder på arbejdsmarked og i uddannelse i flere af landene – kulturelt præget af rodfæstede patriarkalske holdninger og diskriminerende stereotyper vedrørende kønsroller og ansvar i familien. De dominerer i den politiske diskurs og fastholder kvinders underordning i familien og begrænser deres deltagelse på arbejdsmarkedet og indflydelse i samfundet generelt. Homofobi er udbredt og presset på seksuelle minoriteter stigende. LGBTIQ+-rettigheder udstilles som modsætning til traditionelle og religiøse værdier – understøttet af påvirkningskampagner fra Rusland om Vestens 'moralske forfald' og degenerering.

De seks lande deler således en række fælles træk, men har også gennemløbet hver deres udvikling. I de følgende afsnit beskrives denne kort med fokus på hvilke muligheder og udfordringer, det giver for at fremme den politiske tilknytning til, og økonomiske integration med, EU samt videreudvikling af partnerskabet med Danmark.

2.2 Ukraine

Geografisk er Ukraine det største land i Europa efter Rusland og har en befolkning på 42 millioner. Ukraine har udviklet sig til et parlamentarisk demokrati med regelmæssige, frie valg og fredelig magtoverdragelse. Den omfattende korruption, svage politiske partistrukturer, afhængighed af Rusland og skismaet om landets vestlige/russiske orientering har medført store politiske og økonomiske spændinger i samfundet, herunder to revolutioner. Den seneste, Maidan-revolutionen i 2013-2014, blev udløst, da den daværende præsident nægtede at underskrive associeringsaftalen med EU.

I døgnene på Maidan-revolutionen annekterede Rusland med militærmagt Krim-halvøen i marts 2014 og støttede pro-russiske oprørere i det østlige Ukraine, særligt i Donbas. De væbnede konflikter med Rusland om Krim og Donbas har siden udgjort en central både inden- og udenrigspolitisk dagsorden.

Efter Maidan-revolutionen har Ukraine haft en klar europæisk kurs med stærke euro-atlantiske aspirationer. Ukraine er, sammen med Georgien, det mest ambitiøse land i partnerskabet med EU. Det er den nuværende ukrainske regerings ambition at opnå fuldt medlemskab af såvel EU som NATO. Ukraines vidtgående associeringsaftale- og frihandelsaftale med EU trådte i kraft i 2016, og Ukraine har for nylig opnået status som "Enhanced Opportunities Partner" i NATO.

Det er efter 2014 lykkedes at gennemføre flere politiske reformer end i de over 20 år, der gik forud for Maidan-revolutionen. Der er dog fortsat behov for betydelig politisk opmærksomhed og vilje til at fastholde reformkursen, hvis Ukraine skal kunne udfolde sit potentiale. Maidan-revolutionen og Ruslands ulovlige annektering af Krim har medvirket til at skabe en ukrainsk nationalfølelse. Ved valget i 2019 havde ét parti for første gang flertal i både Øst- og Vestukraine.

Udfordringer fra oligarksystemet

Ukraines statsdannelse, demokrati og økonomi udfordres af et dybt forankret oligarksystem. Virksomheder og værdier er koncentreret hos en række oligarker, der gennem korrupsion og nepotisme er forbundet i et system med deltagelse af embedsmænd, politikere, dommere og medier. Oligarkerne kontrollerer de største mediehuse og tv-stationer samt store grupper i parlamentet og udøver derigennem betydelig indflydelse på regering, lovgivning og retsvæsen. Oligarksystemet øger økonomisk og social ulighed og underminerer retssikkerheden, hvilket vanskeliggør tiltrækning af investeringer fra udenlandske virksomheder og aktører.

De centrale deltagere i oligarksystemet modarbejder aktivt demokratiske reformer, der kan mindske systemets magt. I den ukrainske befolkning er der betydelig modstand imod korrupsion og oligarkernes indflydelse, hvilket banede vejen for Zelenskyys valgsejr i 2019. Som udefrakommende var der store forventninger til, at han kunne levere et opgør med den politiske elite og dennes tætte forbindelser med oligarksystemet.

Bæredygtig vækst

Ukraine er det fattigste land i Europa målt i BNP per indbygger. Der er fortsat store udfordringer med urentable statsejede virksomheder. Ukraine har en betydelig eksportorienteret landbrugssektor. IT-sektoren er vigtig (5% af BNP) og har sammen med metalindustrien også potentiale til at blive meget betydelig, da Ukraine har en relativt højt uddannet befolkning og lave lønninger. Udenlandske investeringer er dog forholdsvis lave, hvilket primært tilskrives korrupsion og manglende retssikkerhed. Mange arbejdstagere søger mod EU efter arbejde og bedre levestandarder.

Oligarker sidder tungt på energisektoren, der har været en stor indtjeningskilde. Ukraine har arbejdet målrettet for at mindske afhængighed af russisk gas. Importerede fossile brændsler dækker 75% af landets energiforsyning, nu primært fra europæiske leverandører. Gastransit udgør fortsat en vigtig indtjeningskilde for Ukraine, der derfor er stærk modstander af Nord Stream II. Grøn energi dækker 7% af Ukraines energiforbrug, særligt gennem større solkraftanlæg. Der er potentiale for udvikling af vindenergi samt store potentialer i energieffektivisering. Den grønne omstilling udfordres af svag energiinfrastruktur, korrupsion og utilstrækkelig finansiering.

Russisk militær aggression og destabilisering

Ukraine er fortsat et land i krig. Over 13.000 mennesker har mistet livet i Donbas siden 2014, og Krim-halvøen er ulovligt annekteret. De russiske militære angreb i 2014 har forandret det europæiske sikkerhedslandskab. Det ukrainske forsvar er siden reformeret og markant forbedret, men døjer med vanskelige vilkår og en udmattende krig. Samtidig truer konflikten i øst landets sammenhængskraft. Forhandlinger om en løsning af konflikten i Donbas er endnu ikke lykkedes, primært på grund af manglende politisk vilje fra Ruslands side. Kampene og russiske hybride anslag imod civile mål udgør fortsat betydelige udfordringer for Ukraine, hvilket lægger beslag på offentlige ressourcer og giver Rusland en klemme på Ukraine. EU og andre vestlige lande har indført sanktioner over for Rusland som reaktion på den ulovlige annektering af Krim og aktive destabilisering af Ukraine.

2.3 Georgien

Med blikket rettet mod europæisk tilnærmelse har Georgien gennemgået markante reformer og reduceret korruptionen betydeligt. Regeringen har som erklæret mål, at Georgien i 2024 søger om EU-medlemskab. Der er dog stadig nogen vej at gå i opbygningen af stabile og uafhængige statsinstitutioner og et fredeligt demokrati fri for politisk revanchisme mellem skiftende regeringer. Siden 2012 har partiet 'Georgiens Drøm' opnået flertal ved både parlaments- og præsidentvalg. Som lignende partier i flere af naboskabslandene bygger Georgiens Drøm på karismatiske ledere snarere end ideologisk inspirerede partistrukturer.

Georgiens fortsatte konflikt med Rusland udgør en væsentlig udfordring og bidrager til Georgiens sikkerhedspolitiske skrøbelighed. Rusland kontrollerer reelt de to udbryderregioner Sydossetien og Abkhasien, der udgør 20% af Georgiens territorie og erklærede sig uafhængige i 1991. Georgiens forsøg på at genvinde kontrol over regionerne i 2008 medførte et russisk militært modangreb, der rykkede langt ind i Georgien, før en våbenhvile blev indgået.

Reformeret stat med skrøbeligt demokrati

Georgien er langt hen ad vejen lykkedes med at bryde med nedarvede sovjetiske statsstrukturer og opbygge en konkurrencedygtig markedsøkonomi. Landet lå nummer 7 i Verdensbankens *Ease of Doing Business* indeks i 2020 - bedre end noget andet europæisk land bortset fra Danmark. Turisme udgør en stigende andel af økonomien. Georgien har et stort potentiale for øget energieffektivitet efter vedtagelse af ny lovgivning på området.

Georgiens parlamentariske demokrati præges af dyb politisk splittelse mellem opposition og regeringspartiet Georgiens Drøm. Efter parlamentsvalget i oktober 2020 nægtede oppositionen at indtræde i parlamentet. Begrænset folkelig opbakning til oppositionen har ført til politisk stagnation, der risikerer at underminere forudsætningerne for en fortsat demokratisk udvikling. Partiet Georgiens Drøms tætte forhold til landets eneste store oligark udfordrer i stigende grad landets demokratiske institutioner, domstolenes uafhængighed og den meritbaserede udpegelse af personer i offentlige embeder.

Konflikt med Rusland og tab af udbryderrepublikker

Konflikterne i Sydossetien og Abkhasien, og dermed konfrontationen med Rusland, er en strukturel udfordring for Georgien og landets opbygning af stærke demokratiske institutioner. Konflikterne har bidraget til en ny nationalisme hos landets etnisk georgiske flertal – til tider på bekostning af den sproglige, kulturelle og religiøse mangfoldighed. Krigen i 2008 fremhævede landets sikkerhedsmæssige sårbarhed og behovet for et styrket samarbejde med allierede og partnere. Georgien har både før og efter krigen orienteret sig sikkerheds- og forsvarspolitisk mod Vesten, og ønsket om medlemskab i NATO er en national topprioritet. Georgien er én af NATO's tætteste operationelle partnere med status som "Enhanced Opportunity Partner", og NATO har stillet Georgiens medlemskab i udsigt med Membership Action Plan som integreret del af processen.

2.4 Belarus

Belarus er et centraliseret autoritært styre. Siden 1994 er landet ledet af præsident Aleksandr Lukasjenko, der kun i begrænset omfang har reformeret landet siden sovjettiden. Præsidenten og hans administration udøver stærk magt i landet uden nogen meningsfuld parlamentarisk kontrol. De folkelige protester i kølvandet på præsidentvalget i august 2020 har været bemærkelsesværdige i størrelse og dristighed i et land uden tradition for bred politisk indflydelse.

Staten udfylder en central rolle i landets statskapitalistiske økonomi, hvor det meste af arbejdsstyrken er statsansat, og statsejede virksomheder udgør 80% af landets industri. Landet har en velfungerende, konkurrencedygtig og opblomstrende IT-sektor, der dog har lidt under urolighederne i 2020, hvilket har ført til udflytning af dele af sektoren til nabolande. Belarus har traditionelt raffineret russisk råolie til videreeksport i EU med betydelig fortjeneste.

Massedemonstrationerne efter præsidentvalget i 2020 er skelsættende for Belarus. Store dele af den belarusiske befolkning har for første gang set sig selv som aktører med mulighed for at påvirke landets fremtid. Det autoritære styre benytter sig dog af betydelige magtværktøjer for at undertrykke den civile vækkelse med udbredt brug af tortur og arbitrære fængslinger. Flere har måttet flygte og arbejde videre i eksil grundet risiko for forfølgelse.

Lukasjenkos eklatante tab af befolkningens opbakning har øget afhængigheden af Rusland, der ventes fortsat at spille en afgørende rolle i landets politiske fremtid. Modsat hvad der gjorde sig gældende i andre østlige naboskabslande, udsprang massedemonstrationerne ikke i landets geopolitiske orientering eller i et ønske om stærkere tilnærmelse til EU. Men geopolitikken er ikke desto mindre en betydelig faktor i den russiske tilgang til udviklingen i landet.

Efter det åbenlyse valgfusk og myndighedernes hårdhændede håndtering af demonstranter tilføjede EU og flere andre vestlige lande yderligere personer og enheder til sanktionslisten over for Belarus. Samtidig øgedes støtte til landets demokratiske bevægelser.

2.5 Moldova

Moldova er af større geopolitisk interesse end dets størrelse og placering tilsiger. Den moldoviske stat er svag og trues af spørgsmål om identitet, autonomi og geopolitisk orientering, hvilket i nogen grad instrumentaliseres af udefrakommende påvirkning. Udbryderstaten Transnistrien er russisktalende og afhængig af russisk støtte. Det tyrkisktalende gaugasiske mindretal ønsker yderligere autonomi, hvilket Tyrkiet støtter aktivt. En ide om Moldovas sammenslutning med Rumænien er genstand for tilbagevendende offentlig debat, men støttes ikke af et flertal i befolkningen.

Moldovas økonomi er voksende, men skrøbelig. Servicesektoren udgør en stadig større andel af økonomien bl.a. som følge af lave lønninger, der har gjort landet til et interessant marked for outsourcing for virksomheder i EU. Omkring 55% af Moldovas handel er med EU – hjulpet på vej af en omfattende frihandelsaftale. Moldovas arbejdsdygtige befolkning falder stødt, da mange søger mod EU efter arbejde. Pengeoverførsler fra moldovere i udlandet udgør 10% af landets BNP.

Siden indgåelsen af associerings- og frihandelsaftalen med EU i 2014 har Moldova haft EU-integration som officielt mål, om end med varierende politisk vilje. Landets økonomi og demokratiske institutioner domineres af oligarker og dertilhørende strukturel korruption. Flere af Moldovas oligarker har tætte forhold til præsident Putin og søger at undergrave Moldovas EU-orienterede reformproces. Ved præsidentvalget i november 2020 vandt den reformorienterede tidligere premierminister Maia Sandu, der ønsker stærke bånd til EU og har som mærkesag at rydde op i korruption, magtmisbrug og oligarker. Dette er en positiv udvikling og markerer muligvis starten på et værdipolitisk nybrud og demokratiske fremskridt. Sandus reformdagsorden står dog over for betydelige udfordringer med et parlament, hvor hendes koalition ikke har flertal, samt oligarkiske kræfter, der ikke har interesse i reformer.

2.6 Armenien

Armenien er med en størrelse tilsvarende Jylland det mindste af de seks østlige naboskabslande. Genopblussen af krigen imod Aserbajdsjan om regionen Nagorno-Karabakh i 2020 resulterede i et militært nederlag for Armenien, hvis efterdønninger må forventes at komme til udtryk i de kommende år.

Som modvægt til det konfliktfyldte forhold til nabolandene Aserbajdsjan og Tyrkiet har Armenien fastholdt et nært, men asymmetrisk, forhold til Rusland. Armenien er således i høj grad afhængig af russiske investeringer, handel og gas og er medlem i såvel den Eurasiske Økonomiske Union og den militære sikkerhedsalliance med Rusland (CSTO). Med ønske om udenrigspolitisk diversificering søger Armenien at opbygge bredere alliancer eksempelvis med EU, som der blev indgået en omfattende og udvidet partnerskabsaftale med i 2017. En indflydelsesrig diaspora er vigtigt for disse bestræbelser og vurderes at tælle op til 9 millioner, imod Armeniens befolkning på 3 millioner.

Fløjlsrevolutionen i 2018 – drevet af folkelige protester og et spirende civilsamfund - brød med årtiers ét-partistyre og startede en demokratisk transition med overgang fra præsidentielt til parlamentarisk styreform og udprægede reformer. Dette har styrket civilsamfundet og menneskerettighedssituationen. Fløjlsrevolutionen gav fornyet håb om Armeniens værdimæssige EU-tilnærmelse. Men med nederlaget i Nagorno-Karabakh konflikten i 2020 fremstår Armenien splittet, og regeringen presses fra oppositionen, dele af militæret og en nationalistisk befolkning. Som Armeniens sikkerhedsgarant kan Rusland forventes at forsøge at forpurre politiske skridt mod europæisk tilnærmelse samt at udnytte landets alvorlige politiske krise til at puste til en folkestemning mod EU.

2.7 Aserbajdsjan

Aserbajdsjan er et autoritært styre med dyrkelse af personlighedskult og stærk magtkoncentration omkring præsidenten. Fordeling af indtægter fra landets store petroleumsressourcer giver intern stabilitet på tværs af klanstrukturer. Landets store rigdom kommer dog ikke alle dele af den 10 millioner store befolkning til gode. Frihedsrettigheder, uafhængige medier og oppositionen har trange kår.

Konflikten med Armenien om Nagorno-Karabakh har været central på Aserbajdsjans politiske dagsorden siden selvstændighed. Kampene om Nagorno-Karabakh i 2020 betragtes i udpræget grad som en national sejr, der har givet præsident Alijev hidtil uset popularitet i befolkningen. Konflikten med Armenien instrumentaliseres politisk til at skabe stærk nationalisme med fokus på krigen i stedet for civile rettigheder.

Aserbajdsjan er tæt allieret med Tyrkiet, der ydede vigtig militærbistand i kampene om Nagorno-Karabakh i 2020. Aserbajdsjan har et komplekst, men fungerende forhold til nabolandet Rusland, der udgør den største bilaterale handelspartner. Forholdet til EU og USA er primært kommercielt, og Aserbajdsjan har ikke ønsket en Partnerskabsaftale med EU. Aserbajdsjan er en af Europas største producenter af olie og gas, der udgør 90% af landets eksport og en tredjedel af BNP. Energisektoren mangler transparens og domineres af statsejede virksomheder.

Der ses for nuværende ikke meget potentiale for aserbajdsjansk tilnærmelse til EU. Der er dog muligheder for styrket økonomisk og energimæssigt samarbejde – samt i længere perspektiv at søge at udvikle mellemfolkelige kontakter og civilsamfundssamarbejde.

2.8 Interessentanalyse

Danske partnerskaber og indsatser i Ukraine og Georgien vil som beskrevet ovenfor ske i en komplekse politiske kontekster, præget af stærke interessemodsætninger mellem involverede aktører. I planlægningen af konkrete partnerskaber og programmer kan der tages udgangspunkt i nedenstående illustration af 'spoilere og facilitatorer' i forhold til de relevante indsatsområde.

Interessentanalyse: Spoilere og facilitatorer i forhold fremme af demokratiske reformer og forankring i det europæiske værdifællesskab

Spoilere

- Oligarksystemet, der ønsker at fastholde strukturer, der sikrer deres berigelse, ofte på bekostning af tiltag mod demokratisering og markedsliberalisering
- Rusland, russiske oligark-netværk og deres samarbejdspartnere, der for at varetage egne interesser aktivt destabiliserer Ukraine og Georgien og hindrer landenes demokratiske udviklinger og tilnærmelse til EU
- Illiberale politiske strømninger, der går imod seksuelle rettigheder og fremme af pluralistisk demokrati
- Politisk kultur, hvor samarbejde på tværs af partiskel og kompromisvilje er begrænset, mens snævre økonomiske interesser ofte er fremherskende
- Energiinteressenter og oligarker med interesser i kulindustri, hvis indtægtskilde kommer fra import af russisk gas.

Facilitatorer

- Reformorienterede dele af regering og parlament, der arbejder for fremme af demokrati og europæisk integration
- Offentlige myndigheder og medarbejdere, der arbejder på EU-tilnærmelse – herunder anti-korruptionsinstitutioner og retsvæsen med vilje til en reformdagsorden
- Erhvervsliv med interesse i styrket europæisk integration og samhandel på markedsvilkår og ønske om, at landenes retsstater sikres
- Civilsamfundet, der arbejder for at fremme menneskerettigheder, fastholde reformdagsordnen, holder myndighederne til ansvar og sikrer folkelig indflydelse over landenes fremtid
- Uafhængige medier, der bidrager med undersøgende journalistik og blottægger magtmisbrug
- Unge, der vil bekæmpe korruption, ønsker mere inddragelse og ny politisk kultur
- Landenes forsvar med interesse i at opbygge robuste og demokratisk kontrollerede styrker, der evner at håndhæve landenes selvforsvar og suverænitet
- Energiaktører, der ønsker energieffektivisering og konkurrencedygtig vedvarende energi
- Lokale politiske strukturer, der oplever fordelene ved reform, decentralisering og gennemsigtighed.

2.9 Risici

For at nå de strategiske mål er det afgørende, at der fortsat er partnere i nabolandslandene, der har vilje og evne til skubbe landene i retning af styrket forankring i det europæiske værdifællesskab med velfungerende demokrati, stabilitet og øget modstandsdygtighed.

Systemisk modstand og påvirkning kan medføre en periode med manglende reformvilje og tilbageskridt i et eller flere af de associerede lande (Ukraine, Georgien og Moldova). Dette kan også omfatte, at råderummet for civilsamfund og medier indskrænkes. Et sådant scenarie

kræver, at den danske indsats løbende tilpasses udviklingen og den reelle politiske vilje og evne på de konkrete samarbejdsområder – både i tilfælde af tilbageslag eller nye mulighedsrum for gennemførelse af reformer. Den løbende tilpasning vil kunne føre til ændring af samarbejdspartnerne, herunder særligt justering af balancen mellem henholdsvis statslige og ikke-statslige partnere.

I Belarus, Armenien og Aserbajdsjan er der – om end i varierende grad - risiko for uventede og pludselige udviklinger såsom folkelige revolutioner, markant øget repression eller opblussen af latente eller nye konflikter. Danmarks samlede indsats vil skulle tilpasses omstændighederne både i tilfælde af nye muligheder og behov eller ændringer, der forhindrer fortsættelsen af hidtidige partnerskaber.

Et mindre sandsynligt scenarie kan være omfattende tilbageskridt for reformprocessen i Ukraine og/eller Georgien, hvor regeringerne reelt opgiver ambitionen om tilnærmelse til EU og deltagelse i det europæiske værdifællesskab, eller eskalering af landenes lavintensive militære konflikt med Rusland med omfattende sammenbrud af national orden til følge. Et eller flere af nabostatslandene ville også kunne afskrive sig formelt partnerskab med EU. I et sådant scenarie vil dansk støtte skulle tilpasses med prioritering af f.eks. mere langsigtet støtte til kapacitetsopbygning af civilsamfundsorganisationer og andre ikke-statslige aktører samt humanitære og stabiliserende indsatser. I nogle tilfælde kan mulighederne for støtte til civilsamfundet være begrænset på grund af forfølgelse og repression, der umuliggør samarbejde mellem lokale civilsamfundsorganisationer og eksterne aktører. I sådanne tilfælde vil det skulle undersøges, hvorvidt støtte kan ydes inden for rammerne af internationale netværk og organisationer.

De ovenstående risici og scenarier illustrerer, at indsatsen i de østlige nabostatslande behæftes med nogen uforudsigelighed som følge af mulige udviklinger i regionen. Dette fordrer, at konteksten og udfordringer analyseres løbende. Kapitel 5 beskriver, hvordan en sådan vurdering vil ske som led i monitoreringen af den strategisk ramme.

3. Danske prioriteter, hidtidig indsats og resultater

Danske prioriteter

Udviklingen de kommende år i vores nabostatsregion vil få stor betydning for Europas stabilitet og Danmarks sikkerhed. Vi har en klar interesse i at fremme og konsolidere den demokratiske udvikling i landene. For når vi fremmer demokrati og stabilitet i nabostatsregionen, værner vi også om vores egen tryghed og samfundsmodel. Østlige naboer, der bevæger sig med faste skridt mod demokrati og effektiv korruptionsbekæmpelse, er det bedste værn imod autoritære tendenser samt undergravende påvirkning fra andre aktører, herunder Rusland. De danske hovedprioriteter er:

- At bidrage til nabostatslandenes fortsatte tilnærmelse til og samarbejde med EU. Fælles europæiske indsatser, heriblandt EU's nabostatspolitik, er vigtige løftestænger i værdikampen for demokrati og bekæmpelse af autoritære tendenser. Danmark vil i EU fortsætte med at spille en toneangivende rolle på specifikke dagsordenspunkter af særlig dansk interesse, bl.a. understøttelsen af ukrainsk reformproces og Belarus.

- At bidrage til mobilisering af stærkt og bredt civilsamfund og frie medier i naboskabslandene. Unge defineres som særlig målgruppe. Strategisk involvering af Danmarks ressourcebase og civilsamfundsorganisationer.
- At bidrage til at fremme ligestilling mellem køn i et inkluderende samfund med værdsættelse af forskellighed. Fremhævelse af kvinder som forandringsagenter.
- At bidrage til at styrke klima- og energisamarbejde med henblik på at sikre internationale klimamål, grøn omstilling og uafhængighed fra fossile brændstoffer. Særligt fokus på konkrete muligheder for at bringe danske ekspertiseområder i spil.
- At bidrage til at forsvare det åbne, globale og frie internet samt arbejde for, at menneskerettigheder respekteres og fremmes online samt i udviklingen af digitale teknologier.
- At bidrage til landenes bæredygtige og socialt retfærdige økonomiske vækst samt fremme interesse for samhandel med Danmark.
- At bidrage til naboskabslandenes evne til at imødegå sikkerhedsudfordringer og værne om borgernes tryghed med henblik på at skabe varig fred og stabilitet.

Hidtidige indsats

De østlige naboskabslande har længe være væsentlige for Danmarks udenrigs- og sikkerhedspolitik. Danmark spillede en central rolle i EU's udvidelse i 2004, hvormed EU's grænser rykkede længere mod øst og naboskabslandene tættere på. Danmark var derfor også fra starten aktiv i etableringen af EU's Østlige Partnerskab (EaP) i 2009. Det russiske angreb imod Georgien i 2008 og militære annekteringen af Krim i 2014 har yderligere øget det østlige naboskabs geopolitiske betydning.

EU er central for varetagelsen af danske interesser og værdier i forhold til de østlige naboskabslande, og Danmark har arbejdet for en aktiv og ambitiøs EU-dagsorden over for naboskabslandene. Danmark har indtaget en ledende rolle på Ukraine-dossieret, særligt inden for reformområdet, hvor der er etableret et uformelt 'Friends of Ukraine'-format med ligesindede medlemslande.

Danmark har brugt den brede palet af udenrigs- og sikkerhedspolitiske værktøjer – herunder medlemskaberne i EU, FN, OSCE, NATO og Europarådet – for at fremme en positiv udvikling i naboskabsregionen. Den store Ukraine Reformkonference blev i 2018 gennemført under dansk værtskab. Efter valget i Belarus i august 2020, og de omfattende menneskerettighedskrænkelser, har Danmark medvirket til at mobilisere både EU, OSCE og Europarådet for at lægge pres på regimet.

Danmark har haft en række bilaterale programmer siden landenes uafhængighed i starten af 1990'erne. Siden 2005 er støtten samlet under 'Naboskabsprogrammet', der har støttet civilsamfundsaktiviteter og delprogrammer i alle seks naboskabslande. Den seneste fase af

Naboskabsprogrammet 2017-21 blev geografisk fokuseret på Ukraine og Georgien med to tematiske indsatsområder: i) Demokrati og menneskerettigheder og ii) Bæredygtig og inkluderende økonomisk vækst. I kølvandet af protestbevægelserne i Belarus i efteråret 2020 etableredes Den Ny Demokratifond, der muliggør partnerskaber og involvering af civilsamfundsorganisationer i alle seks naboskabslande.

Naboskabsprogrammet er blevet suppleret af en række andre danske indsatser. Under Freds- og Stabiliseringsfonden har dansk og ukrainsk forsvar samarbejdet om kapacitetsopbygning, og en civil komponent har bidraget til at fremme den sociale sammenhængskraft i Østukraine. Der er derudover gennemført en lang række danske civilsamfundsengagementer og humanitære indsatser. Dertil kommer investeringer i den private sektor kanaliseret gennem Industrialiseringsfonden for Udviklingslandene (særligt Ukraine) og investeringer i offentlige infrastrukturarbejder gennem Danish Sustainable Infrastructure Finance (Ukraine).

Dansk samhandel med naboskabslandene er begrænset. Samhandlen med Ukraine er dog stigende, og landet er i dag Danmarks 45. største eksportmarked. I 2020 udgjorde eksporten i alt 2,2 mia. kr. Der er ca. 350 danske virksomheder i Ukraine, primært inden for tekstil- og møbelproduktion, landbrug/fødevarer, logistik, detailhandel og IT-outsourcing i Ukraine. Virksomhederne drager fordel af det relativt høje uddannelsesniveau, nærheden til det europæiske marked og markedsadgangen til EU.

En lang række multilaterale organisationer, der modtager danske kernebidrag, arbejder i Naboskabslandene. Det gælder blandt andet EU, FN-organisationerne, ERBD, OSCE og Europarådet. Danmark arbejder på at sikre tæt koordinering og synergi med disse indsatser. Det er sket gennem samfinansiering og fælles implementering, sekundering af eksperter og rådgivere samt løbende dialog og erfaringsudveksling.

Opnåede resultater

Koordineret og strategisk brug af den brede palet af værktøjer i den udenrigs- og sikkerhedspolitiske værktøjsskate, herunder Naboskabsprogrammet, har givet dansk gennemslagskraft og international anerkendelse. Gennem fokuseringen på Ukraine som udenrigspolitisk prioritetsland - med regelmæssige ministersamtaler og besøg, et stærkt bilateralt Naboskabsprogram samt aktiv brug af 'Friends of Ukraine'-kredsen i EU - har Danmark opbygget viden, gensidig tillid og interesse, der understøtter arbejdet for at fremme de danske prioriteter i naboskabsregionen. Det tætte danske bilaterale forhold til Ukraine har været fremmende for at holde de ukrainske partnere fast på landets reformkurs. Parallelt har indsatsen omfattet specifik teknisk støtte til Ukraines anti-korruptionsinstitutioner, støtte til civilsamfundet og undersøgende journalistik, kombineret med understøttelse - både politisk og teknisk - til EU's policy-dialog og løbende pres på Ukraine for at leve op til krav om transparens og retssamfund. Et pres, der har haft sit ultimative udtryk i kravene, der er stillet til EU's makroøkonomiske støtte (parallelt med kravene til IMF-lån). Danmark har således både teknisk og politisk bidraget konkret til kampen imod korruption og oligarksystemet i Ukraine.

Danmarks resolute reaktion på overgrebene på fredelige demonstranter i Belarus har affødt bred anerkendelse. Den ledende danske rolle i forhold til at etablere 'International Accountability Platform for Belarus' har - i en parallel brug af udenrigs- og udviklingspolitiske værktøjer - sikret, at dokumentation for menneskerettighedsovergrebene i Belarus indsamles, verificeres og opbevares med henblik på senere retsforfølgelse.

4. Strategiske mål for dansk partnerskab med nabolandslandene

Den **overordnede vision** for Danmarks partnerskab med nabolandslandene er at fremme landenes forankring i det europæiske værdifællesskab samt styrke deres stabilitet, fremgang og modstandsdygtighed. Tre strategiske mål vil over de næste 5 år definere retningen for dansk partnerskab med nabolandslandene.

4.1 Fremme af demokrati og menneskerettigheder

Strategisk mål: Fremme udvikling og konsolidering af demokratiske samfund med respekt for menneskerettighederne, en effektiv tredeling af statsmagten og stærke uafhængige kontrolinstanser, hvor en politisk engageret befolkning, et organiseret og uafhængigt civilsamfund samt frie medier kan holde myndighederne til ansvar – og sikre inkluderende samfund med ligestilling og anerkendelse af forskellighed.

SDG mål: SDG 5 'Gender Equality', SDG 11 'Sustainable, Safe and Inclusive Cities and Communities' og SDG 16 'Peace, Justice and Strong Institutions'.

- *Fremme af de demokratiske institutioner*

Danmark vil aktivt bruge eksisterende værktøjer i EU, OSCE, Europarådet og FN for at fremme og sikre respekten for demokrati og gribe ind, når menneskerettigheder krænkes i nabolandsregionen. Danmark vil arbejde for at værktøjer og kontrolmekanismer i EU og OECD styrkes i kampen imod illegale kapitaloverførsler og international hvidvask. I tæt partnerskab med ligesindede EU-lande vil Danmark arbejde for, at EU's Østlige Partnerskab forbliver et relevant værdipolitisk instrument, der flugter med de danske hovedprioriteter om demokrati, EU-tilnærmelse, fred og bæredygtig vækst.

Danmark vil bidrage til styrkelse af centrale 'accountability' institutioner, som anti-korrupsionsinstitutioner, parlament og ombudsmand/menneskerettighedsinstitutioner. Danmark vil understrege vigtigheden af effektive og uafhængige domstole og bakke op om internationale indsatsen for at fremme reformer af landenes retssektorer. Når et land i nabolandsregionen forsøger at opbygge reelle demokratiske institutioner – herunder kommuner og decentraliserede forvaltninger - kan Danmark bistå med solide erfaringer og aktive partnerskaber og erfaringsudveksling.

I indsatsen for Ukraines reformer har Danmark opbygget en stærk international profil. Reformarbejdet og kampen imod korruption kræver et langt sejt træk, som Danmark med lederskabet af EU's store anti-korrupsionsprogram står stærkt placeret til også i fremtiden at være med til at drive. Danmark vil fortsætte arbejdet for at holde Ukraines reformer højt på dagsordenen i EU og hos den ukrainske regering. Møder i Friends of Ukraine-format på ministerniveau har bidraget positivt til at skabe international opmærksomhed på Ukraine.

Sekunderinger af centrale og strategiske rådgivere og ledere af internationale missioner i Ukraine bidrager til gensidig vidensudveksling og bred dansk tilstedeværelse.

- *Styrke civilsamfundets aktive rolle og evne til at påvirke*

Danmark vil gennem Naboskabsprogrammet, herunder Den Ny Demokratifond og civilsamfundspartnerskaberne, bidrage til at sikre et pluralistisk, demokratisk og medlemsbaseret civilsamfund, særligt med fokus på organisering og inddragelse af unge. Civilsamfundet er en grundpille i et demokratisk samfund. Civilsamfundsaktører skaber forandring, tænker nyt, udvikler fællesskaber og skaber morgendagens ledere. De holder myndigheder til ansvar for befolkningen og når i kraft af deres lokale forankring langt ud i samfundet. De besidder dyb viden og skaber adgang til vigtige netværk og kontakter. Et stærkt og velfungerende civilsamfund er afgørende for arbejdet med at udvikle et aktivt demokrati fra neden – og for overholdelse og fremme af menneskerettigheder og indfrielse af FN's Verdensmål. De er en vigtig partner i den danske udenrigs- og udviklingspolitik, ikke mindst i betragtning af naboskabslandenes svage demokratiske strukturer.

Internationalt – særlig i EU, OSCE og Europarådet - vil Danmark arbejde for, at disse institutioner forsætter og styrker arbejdet for at sikre civilsamfundets råderum samt beskyttelse af organisationer og medlemmer/aktivisters sikkerhed.

- *Frie pluralistiske medier – digital åbenhed og modstandskraft*

Danmark vil være med til at sikre, at EU og Europarådet fastholder fokus på at sikre rammerne for frie medier, herunder at journalister og adgangen til troværdig information beskyttes. Bilateralt vil Danmark søge at fremme partnerskaber med medier og mediefolk i Danmark og gennem Naboskabsprogrammet støtte udvikling af uafhængige medier og undersøgende journalistik. Ytringsfrihed og sikring af uafhængige frie og pluralistiske medier er et helt centralt element i udvikling af demokrati.

Danmark vil fremme etablering af strategiske partnerskaber med NGO'er, ligesindede lande og tech-virksomheder til monitorering af digitalt tilskyndede voldshandlinger. Danmark vil under Naboskabsprogrammet medvirke til at styrke civilsamfundets digitale modstandskraft og evne til at anvende digitale løsninger i demokratisk organisering og dialog.

- *Fremme af ligestilling og et inkluderende samfund med værdsættelse af forskellighed*

Danmark i internationale fora – særligt EU, FN og Europarådet – vil Danmark arbejde for kvinders rettigheder og kønsmæssig ligestilling med særligt fokus på unge kvinder, kvinder på arbejdsmarkedet og kvinder i konfliktzoner. Danmark vil fortsat have fokus på mainstreaming af køns- og kvindespørgsmål ligesom fokus på Women, Peace and Security (WPS) og kvinders inddragelse i fredsprocesser vil blive styrket i Freds- og Stabiliseringsprogrammet for Ukraine.

4.2 Fremme af bæredygtig vækst, grøn omstilling og øget energiafhængighed

Strategisk mål: Fremme af bæredygtig og inklusiv vækst gennem grøn omstilling, øget energiafhængighed, organiseret arbejdsmarkedsdialog og genopretninger efter Covid-19.

SDG mål: SDG 7 'Affordable and Clean Energy' og SDG 13 'Mitigate Climate Change Impact', SDG 8 'Decent Work and Economic Growth', SDG 12 'Sustainable Production and Consumption' og SDG 17 'Partnership for Sustainable Development'.

- *Bæredygtig og inklusiv økonomisk vækst. Markedsliberalisering, social dialog og EU-integration*

Danmark vil arbejde for, at EU's naboskabsinstrumenter understøtter den økonomiske genopretning efter Covid-19-pandemien med henblik på at sikre, at naboskabslandene kan udnytte potentialerne ved en markedsliberalisering samtidig med, at økonomierne moderniseres, omstilles og digitaliseres.

Naboskabslandenes økonomiske integration med EU skal være med til at skabe bæredygtig og socialt retfærdig vækst. Liberaliserede markeder i naboskabslandene på fælles europæiske vilkår skal sikre rettighederne for både virksomheder og arbejdstagere. Danske erfaringer fra opbygningen af en stærk demokratisk fagbevægelse og repræsentative arbejdsmarkedsstrukturer kan være værdifulde i naboskabslandene med henblik på, at der skabes rammer for social dialog og et velfungerende arbejdsmarked baseret på demokratiske organiserede arbejdsmarkedsorganisationer. Der bor 15.000 ukrainere i Danmark, nogle i en kortere årrække, og tallet er stigende. De er vigtige i styrkelsen af mellemfolkelige forhold og bringer erfaringer og udsyn til gavn for begge landes samfund og økonomier.

Økonomisk integration med EU og det indre marked skaber vækst og er en vigtig brik for langsigtet regional stabilitet. I EU-regi og gennem internationale finansieringsinstitutioner vil Danmark understøtte naboskabslandene i deres ønsker om tættere associering og økonomisk integration med det europæiske marked. Samtidig vil Danmark tale for mere konsekvent brug af EU's konditionaliteter om menneskerettigheder og god regeringsførelse som betingelse for øget samarbejde med henblik på at sikre langsigtet og bæredygtig tilnærmelse. Reformudvikling og retssikkerhed er grundforudsætning for økonomisk vækst og fuld udnyttelse af landenes økonomiske potentialer.

- *Styrket energiafhængighed og grøn omstilling*

Danmark vil arbejde for, at samarbejdet med naboskabslandene systematisk understøtter Parisaftalen og grøn omstilling, herunder bidrager til energiafhængighed. Gennem klimadiplomati vil Danmark arbejde for at sikre høje klimaambitioner i naboskabslandene og tilnærmelse til EU's Green Deal. Danmark vil arbejde for, at internationale udviklingsbanker og den danske Investeringsfond for Udviklingslande (IFU) og Danish Sustainable Infrastructure Finance (DSIF) bidrager til flere finansieringsmuligheder for grønne projekter i naboskabslandene. Innovative finansieringsinstrumenter og offentligt-private partnerskaber vil

også blive brugt som værktøjer for at mobilisere grøn kapital. Også i naboskabslandene vil Danmark politisk arbejde for kuludfasning.

Grøn omstilling behøver ikke ske på bekostning af økonomisk vækst. Den økonomiske genopretning efter Covid-19-pandemien giver naboskabslandene gode muligheder for at udnytte deres potentiale ved at modernisere og omstille økonomierne.

Mange af naboskabslandenes strukturelle udfordringer og konflikter bunder i afhængighed af fossile brændstoffer og økonomier, der i utilstrækkelig grad er stilet mod fremtidens teknologiske markeder. Fossile brændstoffer og ineffektive energisystemer bidrager til globale klimaudfordringer, og i naboskabslandene er energiprodukter en af de primære berigelseskilder for oligarker og dele af den politiske elite. Derudover kan afhængighed af energikilder fra tredjelande udgøre en væsentlig sikkerhedsmæssig og geopolitisk udfordring, som f.eks. gentagne lukninger af gastilførslen til Ukraine har vist.

- *Økonomisk diplomati og øget økonomisk samarbejde*

I partnerskab med erhvervsorganisationer vil Danmark benytte handelsfremmende aktiviteter inden for danske styrkeområder som energieffektivisering, vedvarende energi og grøn omstilling i landbruget. Særligt i Ukraine og Georgien har dansk myndighedssamarbejde skabt grundlaget for et frugtbart samspil med danske virksomheder inden for energi og klima såvel som grundlaget for fremtidigt økonomisk diplomati. I Ukraine er der desuden store potentialer for samarbejde på landbrugsområdet om såvel primære produktion som forædling, hvor Danmark har særlige styrkepositioner. Også her vil en målsætning om lavere klimaftryk kunne forfølges. Danmark vil samarbejde med civilsamfundsorganisationer med fokus på grøn omstilling, som kan bidrage til langsigtet lokal forankring og klimaambition i landene og give fremtidige samarbejdspartnere. De mange ukrainere med erfaring fra arbejde i dansk landbrug kan bidrage med erfaring med arbejdet med avanceret dansk agro-teknologi.

Inden for IT-sektoren besidder flere af naboskabslandene, bl.a. Ukraine, store ressourcer og der vurderes at være betydeligt potentiale for gensidigt og udbytterigt samarbejde. Som et af verdens førerlande inden for teknologi og digitalisering kan Danmark desuden bidrage til naboskabslandenes digitale transformation gennem Techplomacy samt kommercielt teknologisamarbejde og eksport af danske løsninger

Markedsliberalisering og grøn omstilling er vigtig for landenes langsigtede økonomiske vækst men også for øget økonomisk integration med EU og styrket bilateral samhandel med Danmark. I kraft af deres geografiske placering, befolkningssammensætning og voksende økonomier har naboskabslandene endnu uudnyttet potentiale som nærmarkeder, produktionslande og kvalificeret arbejdskraft. Særligt de tre associerede lande forventes at vokse i væsentlighed for europæiske og danske virksomheder.

I samarbejde med danske erhvervsorganisationer m.fl. vil Trade Council, på basis af efterspørgsel blandt danske virksomheder, arbejde for at identificere muligheder for fælles erhvervsfremstød og fælles markedsindsatser med udgangspunkt i danske grønne og bæredygtige styrkepositioner.

4.3 Fremme fred og stabilitet

Strategisk mål: Fremme fred og stabilitet samt styrke landenes evne til at imødegå sikkerhedsudfordringer, værne om borgernes tryghed og fastholde den euroatlantiske forankring.

SDG mål: SDG 16 'Peace, justice and strong institutions'.

- *Imødegåelse af sikkerhedsudfordringer og trusler*

Danmark ønsker at bidrage til at styrke landenes evne til at imødegå sikkerhedsudfordringer og trusler samt evnen til at hævde egen suverænitet og bevare den territoriale integritet. Danmark vil bidrage med politisk støtte og praktisk samarbejde omkring de nødvendige reformer af landenes forsvars- og sikkerhedssektorer. I internationale forhandlinger og erklæringer vil Danmark fortsat udtrykke utvetydig støtte til landenes territoriale integritet og retten til selvbestemmelse. EU's ikke-ankendelsespolitik vil fortsat udgøre hjørnesteinen i Danmarks tilgang til den ulovligt annekterede Krim-halvø.

I Ukraine er internationale kapacitetsopbyggende indsatser såsom EU's rådgivende EUAM-mission og Canadisk-ledede UNIFER vigtige elementer for en langsigtet styrkelse af landets modstandsdygtighed. Danmark vil fortsat yde praktisk støtte til landenes reformindsatser inden for forsvars- og sikkerhedsområdet og bl.a. tilbyde ekspertrådgivning som bidrag til kapacitetsopbygning af Ukraines og Georgiens civile krisestyringssystemer.

Som suveræne nationer er det centralt for naboskabslandene at kunne håndhæve deres territoriale integritet for at sikre deres borgernes sikkerhed og tryghed. Dette er en uafsluttet opgave og udfordres i alle naboskabslandene. Den russiske invasion i Georgien i 2008, den ulovlige annektering af Krim i 2014, og de fortsatte territoriale konflikter i fem af de seks lande viser, at sikkerhed er en reel udfordring. Konflikterne kommer med store menneskelige omkostninger bl.a. i form af internt fordrevne. En eskalerende konflikt i regionen kan påvirke europæisk sikkerhed og risikerer at føre til befolkningsgrupper på flugt mod EU.

- *Euroatlantisk forankring gennem reformer*

Danmark vil støtte landenes europæiske og euroatlantiske aspirationer. Naboskabslandene skal kunne se det euroatlantiske perspektiv og fællesskab som en attraktiv mulighed for et gensidigt forpligtende og solidarisk sikkerhedssamarbejde baseret på fælles værdier og principper. NATO-tilnærmelse har høj politisk prioritet i Ukraine og Georgien, der nu begge har status som 'Enhanced Opportunity Partners', der er den højeste kategori af NATO's partnerskaber. Danmark vil fortsat støtte op om et styrket samarbejde i NATO med de to lande. Hertil spiller fortsatte reformer en vigtig rolle for at fremme demokratisk og civil kontrol med landenes væbnede styrker. Den bredere danske bilaterale reformstøtte til landenes institutioner og kampen mod korruption forventes også at ville aflede positive effekter på forsvars- og sikkerhedssektoren.

Naboskabslandenes suverænitet og territoriale integritet er en fælles europæisk og transatlantisk prioritet. For at skabe synergi vil Danmark arbejde for tættere transatlantisk samarbejde og koordinering for at understøtte landenes reformbestræbelser.

- *Konfliktforebyggelse og -løsning med bred deltagelse af kvinder og lokalbefolkningen*

Danmark vil fortsætte støtten til de internationale monitoreringsmissioner gennem EU og OSCE både politisk, finansielt samt via personelbidrag. Missionerne gør et vigtigt arbejde for at fremme demokratisk civil kontrol med de væbnede styrker, hvilket underbygger tiltro og samarbejde mellem regeringsstyrker og lokalbefolkningen i konfliktområder i naboskabslandene. Ligeledes vil Danmark støtte dialoginitiativer, der bidrager til langsigtet konfliktløsning og konfliktforebyggelse. Varig fred kræver bred forankring i samfundet. I naboskabslandene er social sammenhængskraft og dialog mellem civilsamfund og myndigheder centralt for langsigtet konfliktforebyggelse og stabilitet. Hvis dele af befolkningerne føler sig dårligt repræsenteret eller behandlet af samfundets institutioner, kan det være med til at nære separatistbevægelser og udenlandsk indblanding.

Lokalt forankret og varig fred kræver meningsfuld inddragelse af kvinder i freds- og sikkerhedsinitiativer. Danmark vil bidrage til at understøtte landene i efterlevelsen af FN's resolution 1325 om kvinder, fred og sikkerhed bl.a. gennem kapacitetsopbygning. Danmark kan ligeledes levere ekstraordinær humanitær bistand til særligt sårbare befolkningsgrupper, navnlig i det østlige Ukraine, efter behov.

5 Monitorering af Strategisk Ramme

I tæt samarbejde med de relevante danske repræsentationer og fagkontorer vil Udenrigsministeriets Kontor for Europæisk Naboskab følge udviklingen i regionen, risici og opnåede fremskridt i forhold til de opstillede mål og indikatorer i den Strategiske Ramme (se bilag 3). Monitoreringen vil omfatte dialog og løbende kontakt med partnere i naboskabslandene såvel som danske aktører med aktiviteter og partnerskaber i regionen, herunder de udkigsposter, der etableres under Den Ny Demokratifond. Med udgangspunkt i beskrivelsen af risici og interessentanalyse (afsnit 2.8 og 2.9) vil der i implementeringen og valget af modaliteter blive lagt vægt på, at der kan ske en løbende tilpasning baseret på udviklingen i kontekst/interesser såvel som læring og erfaring i forhold til de tilgange og strategier, der er valgt for de enkelte indsats. Der vil her også ske en erfaringsudveksling med multilaterale partnere, EU og andre EU-medlemslande med aktiviteter i de seks naboskabslande.

Som del af monitorering og læring vil Naboskabsprogrammet indeholde en komponent til følgeforskning. Naboskabsprogrammets projekter vil danne udgangspunkt for forskning med henblik på at underbygge programmernes forandringsteori og strategiske valg. Fokus vil som udgangspunkt være på reformprocesser og korruptionsbekæmpelse i samfund domineret af oligarkbaserede systemer – og geografisk fokuseret på Ukraine, sekundært Georgien. Denne forskning vil komplementere planlagt teknisk programnær monitorering af Naboskabsprogrammets engagementer og hermed bidrage til at sikre, at strategi og tilgang – såvel som interessentanalyse og valg af partnere – over programmets levetid kan justeres i forhold til den forskningsbaserede indsigt. Forskningskomponenten vil omfatte samarbejde mellem forskningsinstitutioner i naboskabslandene og internationale forskningsmiljøer. Danske forskningsinstitutioner vil blive inddraget med henblik på at bidrage til målsætning om fremme af styrket samarbejde og udnyttelse af danske styrkepositioner.

Monitorering af Naboskabsprogrammet på programniveauet vil ske i henhold til Udenrigsministeriets Aid Management Guidelines. En adaptiv og lærende tilgang stiller krav til tæt og løbende monitorering. Der vil i programformuleringen blive langt vægt på, at der i forhold til hvert program etableres det nødvendige set-up for at følge programudvikling og lære af denne i forhold til såvel kontekst og risici som resultater og outcomes. Løbende rapportering og dialog i form af halvårlig opfølgning/styregruppemøder vil blive suppleret med tekniske reviews og midtvejsgennemgange af specifikke programmer. Kontoret for Europæisk Naboskab vil have det overordnede ansvar for monitorering af det samlede Naboskabsprogram og vil i arbejdet trække på input fra danske repræsentationer, partnere og ekstern teknisk bistand.

6 Naboskabsprogrammet 2022-2026

6.1 Overordnet strategi og prioriterer, geografisk fokusering samt modaliteter

Den politiske dialog, forhandling og rammesætning af naboskabslandenes tilnærmelse til EU og NATO understøttes af en række konkrete programmer iværksat gennem EU, NATO, ERBD, Europarådet m.fl. Danmark vil i den kommende femårsperiode arbejde for, at disse programmer bidrager til at opfylde de tre danske strategiske målsætninger. Denne indsats vil blive komplementeret af en bilateral indsats gennem Naboskabsprogrammet rettet mod de første to strategiske mål: 1) Fremme af demokrati og menneskerettigheder; og 2) Fremme af bæredygtig vækst, grøn omstilling og øget energiafhængighed. Parallelt vil Danmark gennem Freds- og Stabiliseringsprogrammet understøtte målet om at fremme fred og stabilisering.

Baseret på analysen af udviklingen i naboskabslandene – og udfordringer og muligheder – såvel som fra erfaringerne og læring fra det tidligere Naboskabsprogram 2017-21, vil den næste fase af programmet indeholde følgende *nye eller skærpede tiltag*:

- En mere fleksibel indsats på udfordringer i hele regionen gennem et nyt regionalt ben, med Den Ny Demokratifond
- Styrket mobilisering og organisering af unge i demokratisk styrede og medlemsbaserede foreninger med henblik på at fremme et aktivt og bæredygtigt civilsamfund og demokrati nedefra
- Fremme af digital mobilisering og modstandskraft med henblik på at modvirke desinformation og fremme teknologi og digitale løsninger der øger det demokratiske råderum
- Styrket fokus på grøn omstilling som led i den økonomiske genopretning samt som bidrag til klimadagsordenen, ny innovation og en bred folkelig mobilisering. Indsatsen vil understøtte økonomisk diplomati såvel som fortsatte tiltag med henblik på fremme energiafhængighed af Rusland
- Styrket dansk indsats for bekæmpelse af korruption og oligarkstyre gennem styrkelse af mekanismer til bekæmpelse af international hvidvask og illegale finansielle pengestrømme
- Styrkelse af demokratiske og aktive fagbevægelser og arbejdsmarkedsorganisationer. Fagbevægelserne spiller i flere lande en nøglerolle i samfundsudviklingen. Stærke faglige organisationer på såvel arbejdstager og arbejdsgiverside skaber grundlag for demokratiske samfund og konfliktløsning baseret på dialog.

Den danske indsats under Naboskabsprogrammet vil generelt blive fokuseret på de områder, hvor Danmark har særlige kompetencer og interesser og blive tilrettelagt, så den understøtter igangværende multilaterale engagementer og danske civilsamfundsinitiativer. Den danske indsats vil også blive planlagt, så den bidrager til og styrker Danmarks politiske stemme i internationale fora, særligt EU. Den danske indsats på anti-korruptionsområdet er således ikke kun vigtig i sin egen ret, men bidrager til at styrke Danmarks gennemslagskraft, når det gælder at fremme reformdagsordenen og adressering af den store udfordring, som oligarksystemerne udgør i regionen.

Det er dertil et selvstændig mål at inddrage danske aktører – fra såvel myndigheder, civilsamfund, medier og den private sektor – i samarbejdet med henblik på at medvirke til at opbygge danske partnerskaber med naboskabslandene, der rækker ud over de konkrete engagementer og projekter. Gennem sådanne partnerskaber styrker Danmark sin kompetence og indsigt i forhold til naboskabslandene, og det sikres, at Danmark også fremtidigt kan udbygge samarbejdet og tilstedeværelse i de seks lande.

Naboskabsprogrammet vil således fastholde en overordnet dobbelt-langsigtet målsætning¹:

- at fremme landenes forankring i det europæiske værdifællesskab samt styrke deres stabilitet, fremgang og modstandsdygtighed og bidrage til SDG'erne, og
- at fremme muligheder for fremtidige samarbejder mellem Danmark og naboskabslandene, der rækker ud over de enkelte projektaktiviteter.

Geografisk vil naboskabsprogrammet bestå af tre ben:

- Et omfattende bilateralt program i Ukraine
- Et fokuseret bilateralt program i Georgien
- Et regionalt ben, der omfatter indsatser rettet mod at fremme demokrati og menneskerettigheder i alle seks naboskabslande. Indsatserne vil blive fokuseret på at styrke engagement i civilsamfundet og fremme af frie medier.

Tilrettelæggelsen af naboskabsprogrammet vil ske med henblik på at sikre, at programmet løbende kan tilpasses nye udfordringer og erfaringer – samtidig med, at der sikres en sund administration. Programmet vil således blive etableret som et begrænset antal indsatser med indbygget fleksibilitet. Flertallet af disse vil blive implementeret gennem multilaterale organisationer eller danske civilsamfundspartnere med erfaring fra regionen.

¹ I ToC for Naboskabsprogrammet 2017-2021 formuleres således:

- *Leading to more peaceful and stable countries, contributing to the UN SDGs, and*
- *Paving the way for future opportunities for cooperation with Denmark beyond traditional development assistance.*

6.2 Ukraine indsats

6.2.1 Fremme af demokrati og menneskerettigheder

- *Fremme af demokratiske institutioner med fokus på centrale 'accountability' institutioner*

Gennem Naboskabsprogrammet vil Danmark – komplementært til EU's, OSCE's og Europarådets omfattende programmer - støtte udvalgte demokratiske institutioner, der udviser vilje og evne til at fremme en reformdagsorden. I første omgang vil denne støtte blive fokuseret på såkaldte 'accountability' institutioner. Det drejer sig bl.a. om:

- Centrale anti-korrupsionsorganisationer. Ukraine har etableret en række anti-korrupsionsorganisationer, der rækker fra politikudvikling og politiefterforskning til anklagemyndighed og en særlig anti-korrupsionsdomstol. Organisationerne er udsat for markant pres, og der udvikles stadig nye metoder til at omgå regler og kontrolmekanismer. Det stiller løbende krav om at gentænke og videreudvikle tilgangen. Den danske indsats skal således fleksibelt kunne støtte de organisationer, hvor der er vilje, mulighed og egnede metoder til at sætte ind imod korruption. Indsatsen vil bl.a. omfatte støtte til kapacitetsopbygning og indhentning af internationale erfaringer. Støtten vil blive tæt koordineret med støtten til civilsamfundsorganisationer og undersøgende journalistik.
- Parlament. Parlamentet er i et demokrati den centrale kontrolinstitution i forhold til myndigheder og regering. I Ukraine er partisystemet svagt udviklet og domineret af stærke partiledere/ejere – og det omtales offentligt, hvordan parlamentsmedlemmer købes af oligarkerne. Det undergraver parlaments kontrolfunktion. Danmark vil teste muligheden for at bidrage med kapacitetsopbygning og adgang til ekspertviden for parlamentsudvalg og – grupper, der udviser særlig vilje til at fremme reformdagsordnen. Dertil vil Danmark søge at bidrage til udvikling af demokratisk funderede og medlemsbaserede partiorganisationer. Indsatsen vil bl.a. omfatte en indsats rettet mod ungdomspolitikere, hvor der vurderes at være stor mulighed for at påvirke partikultur og funktionsmåde, samt støtte til folkelige bevægelser og civilsamfundsgrupper, der ønsker at arbejde udvikle parlamentarisk arbejde.

Dertil vil Danmark arbejde med at bidrage til 'accountability' på kommunalt niveau. Her oplever ukrainske borger en umiddelbar forskel. I udvalgte byer, der inden for rammerne af Ukraines decentraliseringsreform ønsker at fremme borgerinddragelse og korrupsionsbekæmpelse, vil Danmark bidrage til en mere gennemsigtig administration – og danske erfaringer med nærdemokrati og kommunal administration vil blive bragt i spil.

I samarbejde med internationale organisationer, EU, OECD og Europarådet, vil Danmark endvidere koble anti-korrupsionsindsatsen i Ukraine op på den internationale og europæiske bekæmpelse af illegale kapitaloverførsler og hvidvask.

- *Fremme af demokratisk organiseret og bæredygtigt civilsamfund med særlig fokus på unge;*

Danmark vil yde fokuseret støtte til stærke reform-NGO'er – herunder anti-korrupsions-NGO'er - med henblik på at fastholde fokus og ekspertviden i forhold til det ukrainske 'reformkatalog'.

Civilsamfundet lider af at være snævert organiseret, med begrænset medlemsbasis og afhængige af donorfinansiering. Danmark vil søge at støtte demokratisk og medlemsbaserede

civilsamfundsorganisationer, hvor frivilligt arbejde og medlemskontingenter bidrager til finansiel bæredygtighed. Der vil blive fokuseret særlig på mobilisering og organisering af unge. Unge er morgendagens ledere - det er her, ny organisationskultur skabes. Indsatsen vil omfatte fortsat støtte til det Ukrainsk-Danske Ungdomshus. Ungdomshuset skal fungere som et samlingssted og en inspiration for bred mobilisering og inddragelse af unge – og centrum for udvikling af partnerskaber mellem danske og ukrainske unge. Huset skal samtidig understøtte og styrke den 'ungdomsinfrastruktur', der er skabt af Ministeriet for Ungdom og Sport.

- *Fremme af uafhængige og kritiske medier, inkl. undersøgende journalistik – herunder en særlig indsats for styrkelse af sammenhængen mellem digitalisering og demokratisering;*

De største ukrainske mediehuse er ejet af oligarkerne og ofte primært etableret for at tjene ejerens politiske og økonomiske interesser. Der eksisterede således ikke en privat mediesektor, hvor der konkurreres på rent økonomiske præmisser. Dette gør drift af uafhængige og frie medier vanskelig. Blandt internationale donorer ydes der en indsats for at søge at transformere den tidligere statsradiofoni til en moderne public servicekanal. Danmark vil for at komplementere dette fokusere indsatsen på at støtte mindre, uafhængige og 'upcoming' medier og mediefolk med henblik på at hjælpe disse til at skabe kvalitetsindhold og at finde bæredygtige finansieringsmodeller. Der vil gives prioritet til at understøtte medier, der når ud til regionerne. Derudover vil Danmark i samarbejde med medie-NGO'er i Ukraine sætte fokus på dagsordenen 'demokrati og digitalisering'. Det er en dagsorden, som gennem flere år har spillet en vigtig rolle i Ukraine - negativt i form af påvirknings- og desinformationskampagner og positivt i arbejdet med at udnytte digitalisering til at skabe øget gennemsigtighed med offentlige beslutningsprocesser og formueforhold. Danmark vil støtte arbejdet med at søge at fremme digitaliseringens positive muligheder for åbenhed og demokratisering og bekæmpe dens brug fsva. indskrænkning af civilsamfundets råderum og udbredelse af misinformation.

- *Fremme af ligestilling og et inkluderende samfund med værdsættelse af forskellighed.*

Danmark vil såvel bilateralt som gennem EU og FN understøtte Ukraines implementering af relevant lovgivning på ligestillingsområdet. Det vil ske gennem teknisk rådgivning og international erfaringsudveskling. Ligestillings- og kønsspørgsmål vil være tværgående tema i alle danske indsatser, og Danmark vil søge at fremme kvindegupper og civilsamfundsgrupper, der arbejder med ligestilling og kønsspørgsmål med henblik på at styrke presset nedefra – og skabe bred mobilisering. Indsatsen vil blive koordineret med indsats under freds- og stabiliseringsprogrammet målrettet mod kvinder i konfliktområder.

I forhold til ligestilling mellem kønnene er Ukraine nået langt, når det gælder lovgivning og formel ligestilling på arbejdsmarkedet. Samtidig domineres samfundet af patriarkalske strukturer og tankegang og kønsstereotype forestillinger. Én ud af tre kvinder har oplevet fysisk eller seksuel vold, og på arbejdsmarkedet er løngabet mellem mænd og kvinder over de sidste fem år steget fra 24% til 26%. Alternative kønsidentiteter har trange kår, hvilket har store konsekvenser for LGBTIQ+-personers rettigheder.

Forventede outcomes af Naboskabsprogrammets støtte til fremme af demokrati og menneskerettigheder i Ukraine:
- centrale demokratiske institutioner, hvor der er politisk vilje til demokratisk reform, er sikret fortsat funktion og styrket kapacitet – særligt anti-korrupsionsinstitutioner, parlament og ombudsmand; - styrket samspil mellem anti-korrupsionsaktører i statslige institutioner, parlament, civilsamfund og medier; - styrket engagement fra demokratisk organiseret og bæredygtigt civilsamfund, der yder aktivt med- og modspil i reformdagsordenen – herunder styrket mobilisering og organisering af demokratiske ungdomsorganisationer; - uafhængige og kritiske medier – inkl. undersøgende journalistik - fortsætter og udvikles; • centrale ukrainske medie-NGO'er arbejder for styrkelse af sammenhængen mellem digitalisering og demokratisering; - tiltag for ligestilling og fremme af et inkluderende samfund med værdsættelse af forskellighed i form af lovgivning er fremmet – og kvinde- og ligestillingsorganisationer er styrket og mere vokale i debatten.

6.2.2 Fremme af bæredygtig vækst, grøn omstilling og social dialog

- *Bæredygtig vækst – velfungerende arbejdsmarked med demokratisk fagbevægelse, arbejdsmarkedsinstitutioner og social dialog*

Grundstenen for, at der kan skabes langsigtet bæredygtig vækst i Ukraine, er udvikling af velfungerende statslige institutioner, ikke mindst et retssamfund, og markedsliberalisering som indarbejdet i EU's associeringsaftale med Ukraine. Den danske bilaterale indsats inden for Naboskabsprogrammet er fokuseret på det vigtigste element i disse rammebetingelser, nemlig bekæmpelse af den politiske korruption, der er indlejret i det ukrainske oligarksystem.

Hertil vil Danmark – baseret på de danske erfaringer - fortsætte sin indsats for at bidrage til at skabe et velfungerende arbejdsmarked, der er en anden og afgørende rammebetingelse for bæredygtig og inklusiv vækst. Det ukrainske arbejdsmarked kæmper stadig med strukturer og kultur, der blev skabt i sovjettiden; ønske om statslig kontrol (nu til dels afløst af oligarkernes massive indflydelse) og bureaukratisk drevne fagforeningen med underudviklet medlemsdemokrati og –indflydelse. På arbejdsgiversiden kæmper nye arbejdsgiverorganisationer med at skabe en aktiv og demokratisk medlemsbase og at sikre organisationerne en stemme i forhold til regeringsinstitutionerne og magtfulde oligark-interesser. Danmark vil fremme og støtte kapacitetsudvikling samt inddragelse i international netværk til styrkelse af fagbevægelse og arbejdsmarkedsorganisationer, der udviser en vilje til at organisere sig demokratisk og optræde som repræsentanter for deres medlemmer i treparts dialog. Et vigtigt delmål vil være at fremme fokus på social dialog, samt et velfungerende og inklusivt arbejdsmarked med anstændige jobmuligheder også for unge og kvinder.

- *Grøn energiomstilling og energiuafhængighed: Fremme af energieffektivitet og vedvarende energi*

Klimaaftryk og bidrag til opfyldelsen af Parisaftalen hænger sammen med den grønne omstilling - ikke mindst af energisektoren - og kan samtidig skabe basis for økonomisk udvikling og vækst. Her har Danmark en særlige international styrkeposition. Omstilling af energisektoren medvirker endvidere til at fremme energiuafhængigheden, der styrker Ukraines nationale suverænitet og selvbestemmelse

Ukraine har i sin *National Economic Strategy 2030* formuleret en række målsætninger for energisektoren, der omfatter at: (1) sikre sektorens uafhængighed og integration på det europæiske marked, (2) sikre funktionaliteten af et smart, opgraderet og pålideligt energisystem, der fuldt ud møder slutbrugerens behov og krav, (3) sikre funktionaliteten af frie, effektive og konkurrencedygtige markeder, og (4) øge økonomisk energieffektivitet og sikre energisektorens miljømæssige bæredygtighed. Ukraine beregner selv, at de kan opnå en samlet besparelse på EUR 8 mia. ved tiltag, der fremmer energieffektivitet og brug af vedvarende energi.

Det danske bidrag vil omfatte følgende indsatser:

- Myndighedssamarbejde mellem Energistyrelsen og Ukraines Energiministerium med henblik på at bidrage til en overordnet planlægning og skabelse af rammerne for en fremtidig energisektor med udnyttelse af vedvarende energi og gennemførelse af bred energieffektivisering.
- Grønne initiativer inden for områder, hvor Danmark har særlige kompetencer. Det kan omfatte støtte til vedvarende energi, klimatilpasning, biodiversitet og miljøbeskyttelse – alle med det overordnede formål at bidrage til bæredygtig udvikling.

Disse indsatser komplementerer danske indsatser gennem Investeringsfond for Udviklingslande (IFU), Danish Sustainable Infrastructure Finance (DSIF) og dansk Trade Council – såvel som EU's, EU's medlemsstaters og IFU's indsatser inden for samme områder.

Forventede outcomes af Naboskabsprogrammets støtte til grøn omstilling og øget energiuafhængighed samt velfungerende arbejdsmarked i <u>Ukraine</u> :
- Repræsentative og demokratiske arbejdsmarkedsorganisationer på henholdsvis arbejdstager- og arbejdsgiverside fremmer et mere inklusivt og velfungerende arbejdsmarked baseret på bæredygtig og inklusiv vækst bl.a. gennem deltagelse i social dialog. - Grøn energiomstilling: Energieffektivitet er øget i konkrete projekter, den samlede andel af vedvarende energi er øget, og der er sket en styrket tilpasning til EU's energimarked via kapacitetsforstærkede ukrainske institutioner. - Ukraines klimaaftryk mindskes i henhold til Parisaftalen (Nationally Determined Contributions).

6.3 Georgien indsatser

Den danske indsats i Georgien vil blive koncentreret om færre områder end i Ukraine. Danmark har ingen ambassade i landet, og Udenrigsministeriet vil som udgangspunkt ikke selv forestå programimplementering. Med henblik på at mindske den administrative byrde af indsatsen vil programindsatserne, hvor det er muligt, gennemføres som fællesprogrammer med tilsvarende indsatser i Ukraine.

6.3.1. Demokrati og menneskerettigheder

Georgiens parlamentariske demokrati præges af loyalitet til personbaserede grupperinger snarere end ideologisk baseret partipolitik. Ønsker om politisk revanchisme skaber dyb splittelse mellem den til enhver tid siddende opposition og regering. Spændingerne mellem parlamentsgrupper risikerer at underminere forudsætningerne for en fortsat demokratisk udvikling og øger distancen mellem befolkningens ønsker og den politiske arena. De personbaserede loyalitetsforhold udfordrer domstolenes uafhængighed og meritbaserede udpegelse af personer i offentlige embeder. Der er brug for skabelsen af ny politisk kultur og bevægelser, der kan skabe dialog og bryde det politiske dødvande og sikre en fortsættelse af Georgiens reformpolitik.

- *Fremme af bæredygtigt civilsamfund med særlig fokus på unge og demokratisk parlamentarisk kultur;*

Danmark vil støtte de mest indflydelsesrige civilsamfundsorganisationer, der nationalt understøtter reformdagsordenen, samt søge at støtte fremvæksten af demokratisk og medlemsbaserede civilsamfundsorganisationer. Civilsamfundet har spillet en central rolle i udviklingen siden selvstændigheden. Men som i Ukraine lider civilsamfundet i Georgien af begrænset medlemsbasis og donorafhængighed. Der vil blive fokuseret på mobilisering og organisering af unge for at fremme en ny og stærkere organisationskultur blandt morgendagens ledere. Dette er også væsentligt i arbejdet for at skabe en mere dialogsøgende politisk kultur i Georgiens parlamentariske system. Indsatsen vil blive koordineret med eksisterende georgiske civilsamfundsorganisationer, der kan bidrage med kapacitetsudvikling og træning. *Fremme af uafhængige og kritiske medier, inkl. undersøgende journalistik – med særlig indsat for styrkelse af sammenhængen mellem digitalisering og demokratisering;*

Medierne i Georgien er blevet del af den politiske polarisering. Danmark vil fokusere den bilaterale indsats på at støtte mindre uafhængige og 'upcoming' medier med henblik på at hjælpe disse til at finde finansieringsmodeller såvel som at skabe kvalitetsindhold. Der vil blive givet prioritet til at understøtte medier målrettet regionerne. Derudover vil Danmark i samarbejde med eksisterende medie- og menneskerettigheds-NGO'er i Georgien sætte fokus på dagsordenen 'demokrati og digitalisering', der er meget nærværende i form af påvirknings- og desinformationskampagner. Danmark vil støtte arbejdet med at fremme digitaliseringens positive muligheder for åbenhed og demokratisering og bekæmpe dens brug f.s.v.a. indskrænkning af civilsamfundets råderum og udbredelse af misinformation.

- *Fremme af ligestilling og et inkluderende samfund med værdsættelse af forskellighed.*

Ligestillings- og kønsspørgsmål vil være et tværgående tema i alle danske indsatser. Dertil vil Danmark vil søge at fremme kvindegrupper og civilsamfundsgrupper, der arbejder med

ligestilling og kønsspørgsmål med henblik på at styrke presses nedefra – og skabe bred mobilisering. Alternative kønsidentiteter har trange kår, hvilket har store konsekvenser for LGBTIQ+-personers rettigheder. I forlængelse af tidligere indsats vil Danmark støtte grupper, der arbejder for at værdsætte forskellighed og diversitet.

Forventede outcomes af Naboskabsprogrammets støtte til fremme af demokrati og menneskerettigheder i Georgien:
- styrket engagement fra demokratisk organiseret og bæredygtigt civilsamfund, der yder aktivt med- og modspil i reformdagsordenen – herunder styrket mobilisering og organisering af demokratiske ungdomsorganisationer; - uafhængige og kritiske medier – inkl. undersøgende journalistik – fremstår som en stemme på den georgiske mediescene; - centrale georgiske medie- og civilsamfundsorganisationer arbejder for styrkelse af sammenhængen mellem digitalisering og demokratisering; - kvinde- og ligestillingsorganisationer er styrket og står stærkere i debatten om ligestilling og diversitet.

6.3.2 Fremme af bæredygtig vækst, social dialog og grøn omstilling

- *Bæredygtig vækst – velfungerende arbejdsmarked med demokratisk fagbevægelse og arbejdsmarkedsinstitutioner og social dialog*

Danmark vil støtte kapacitetsudvikling og inddragelse i internationale netværk af fagbevægelse og arbejdsmarkedsinstitutioner, der udviser vilje til at organisere sig demokratisk og optræde som repræsentanter for deres medlemmer i trepartsdialog. Et vigtigt delmål vil være fremme af social dialog samt et velfungerende og inklusivt arbejdsmarked med anstændige jobmuligheder også for unge og kvinder.

- *Grøn energiomstilling og energiuafhængighed: Fremme af energieffektivitet og vedvarende energi.*

Klimaaftryk og bidrag til opfyldelsen af Parisaftalen hænger sammen med den grønne omstilling - ikke mindst af energisektoren - og kan samtidig skabe basis for økonomisk udvikling og vækst. Her har Danmark en særlig international styrkeposition. Omstilling af energisektoren medvirker endvidere til at fremme energiuafhængigheden, der styrker Georgiens nationale suverænitet og selvbestemmelse.

Den danske indsats vil omfatte følgende indsatser:

- Støtte til overordnet energiplanlægning og -lovgivning med henblik på bedre og mere effektivt at udnytte såvel vedvarende energi og fremme energieffektivisering.
- Støtte til georgiske myndigheder, der er aktive inden for klima og grøn omstilling. De grønne initiativer vil ske inden for områder, hvor Danmark har særlige kompetencer og kan omfatte støtte til vedvarende energi, klimatilpasning, biodiversitet og miljøbeskyttelse med det overordnede formål at bidrage til bæredygtig udvikling.

Disse indsatser komplementerer danske indsatser gennem IFU og TC – såvel som EU's, EU's medlemsstaters og IFU's programmer i Georgien.

Forventede outcomes af Naboskabsprogrammets støtte til grøn omstilling og øget energiuafhængighed samt velfungerende arbejdsmarked i <u>Georgien</u> :
- Grøn energiomstilling: Fremme af energieffektivitet, øget andel af vedvarende energi og tilpasning til EU's energimarked via kapacitetsforstærkede georgiske institutioner; - Georgiens klimaaftryk mindskes i henhold til Parisaftalen (Nationally Determined Contributions); - Repræsentative og demokratiske arbejdsmarkedsorganisationer på henholdsvis arbejdstager- og arbejdsgiverside fremmer et mere inklusivt og velfungerende arbejdsmarked baseret på bæredygtig og inklusiv vækst bl.a. gennem deltagelse i social dialog.

6.4 Regional indsats

Som en ny komponent af Naboskabsprogrammet etableres en regional indsats rettet mod de seks lande Ukraine, Moldova, Belarus, Georgien, Armenien og Aserbajdsjan. Indsatsen vil fokusere på at styrke civilsamfund og medier samt bidrage til dannelse af netværk og fremme af læring og erfaringsudvikling på tværs af landene. Den regionale komponent vil tematisk blive fokuseret på seks temaer: Ligestilling, unge, medier, klima, kultur og arbejdsmarked. De valgte temaer bidrager hver i deres egen ret til opfyldelsen af de strategiske mål som svar på centrale udfordringer i naboskabslandene – og udgør samtidig potentiale for mobilisering og styrkelse af et bæredygtigt civilsamfund med henblik på at skabe demokrati nedefra. Endelig rummer de valgte temaer mulighed for samarbejde mellem civilsamfund og medier i Danmark og naboskabslandene – og vil dermed skabe et solidt udgangspunkt for fremtidig netværksdannelse og partnerskab.

Indsatsen vil primært ske inden for rammerne af Den Ny Demokratifond, der er etableret i 2020. Med demokratifonden er der skabt et værktøj, hvor der hurtigt og fleksibelt kan reageres på nye udviklinger – herunder ydes støtte til civilsamfundsaktører i forhold til både kriser og nye 'windows of opportunities'. Demokratifonden bidrager således med en adaptiv komponent til opfyldelsen af de strategiske mål. Den regionale indsats gennem Den Ny Demokratifond vil kunne suppleres med et begrænset antal engagementer, hvor et dansk bidrag kan fremme koordinering, synergi og gensidig læring. Det vil blive sikret, at der sker erfaringsudveksling, vidensdeling og koordinering med danske bilaterale indsatser, herunder Naboskabsprogramindsatser i Ukraine og Georgien.

Forventede outcomes af <u>regionale indsatser</u> til fremme af demokrati og menneskerettigheder i
- Civilsamfundsorganisationer i naboskabslandene, der arbejder med ligestilling, unge, medier, kultur, arbejdsmarkeder, miljø og klima og er velfungerende og demokratisk organiseret;

- Civilsamfundsorganisationer, menneskerettighedsforkæmpere, kunstnere, filmskabere og journalister kan proaktivt modarbejde restriktioner og imødegå trusler, bruge nye muligheder og nye politiske åbninger;
- Regionalt samarbejde og tværtematiske erfaringsudvekslinger og vidensdeling er etableret mellem civilsamfundsorganisationer i naboskabslandene og Danmark.

6.5 Budget

	Ukraine	Georgien	Regionalt	Total
Demokrati og menneskerettigheder	230	55	240	530
Bæredygtig vækst, social dialog, grøn omstilling og øget energiafhængighed	120	35		150
Teknisk bistand og følgeforskning				20
Total	350	90	240	700

7 Bilag:

Bilag 1 Kort over regionen

Bilag 2 Nøgletal for de seks naboskabslande

Key figures for Ukraine

Indicator	Value	Year	Source
Key Economic data			
Surface area (square km, thousands)	603.550 km ²	2018	WB WDI
Population	44,3 million	2019	WB WDI
Gross Domestic Product, GDP (Current US)	139.1 billion	2019	WB WDI
GDP Growth (annual pct.)	3.233 %	2019	WB WDI
GDP per capita (current USD)	3,140.7 USD	2019	WB WDI
'Ease of doing business' – index	No. 64 / 190	2020	WB WDI
General government final consumption expenditure (pct. of GDP)	19.92 pct.	2019	WB WDI
Tax revenue (pct. of GDP)	19.21 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received per capita (current USD)	25.87 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received pct. of GNI	0.7 pct.	2019	WB WDI
Current account balance, pct. of GDP	-2,7 pct.	2019	WB WDI
Total debt service (pct. of GNI)	8,74 pct.	2019	WB WDI
Inflation, consumer process (annual changes in pct.)	7,89 pct.	2019	WB WDI
Key Social data			
Population Growth (annual pct.)	-0,53 pct.	2019	WB WDI
Life expectancy at birth, total (years)	71.6 years	2019	WB WDI
Income share held by lowest 20 pct.	9,9 pct.	2018	WB WDI
Key Environment data			
CO2 emissions (metric tons per capita)	4,49 MT pr. capita	2016	WB WDI
Renewable electricity output (pct. of total electricity output)	4.38 pct.	2015	WB WDI
Key Human Rights data			
Global Freedom Score, 0 - 100	60 (partly free)	2021	FH
Democracy, 0 – 7 points	3,39	2021	FH
Political Rights, 0 – 40 points	26	2021	FH
Civil rights, 0 – 60 points	34	2021	FH
Number of Human Rights Treaties Ratified (out of 18)	16	2020	OHCHR
Press Freedom, 0 (good situation) – 100 (very serious situation)	32,52	2020	RSF
Internet Freedom, 0 – 100	61 (partly free)	2021	FH
Corruption perception, 0 (highly corrupt) – 100 (very clean)	33	2020	TI

Key figures for Belarus

Indicator	Value	Year	Source
Key Economic data			
Surface area (square km, thousands)	207.600 km ²	2018	WB WDI
Population	9.466,856 million	2019	WB WDI
Gross Domestic Product, GDP (Current US)	63.06 billion	2019	WB WDI
GDP Growth (annual pct.)	1.22 pct.	2019	WB WDI
GDP per capita (current USD)	6.66	2019	WB WDI
'Ease of doing business' – index	No. 49 / 190	2020	WB WDI
General government final consumption expenditure (pct. of GDP)	15.85 pct.	2019	WB WDI
Tax revenue (pct. of GDP)	13.58 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received per capita (current USD)	22.63 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received pct. of GNI	0.35 pct.	2019	WB WDI
Current account balance, pct. of GDP	-1.99 pct.	2019	WB WDI
Total debt service (pct. of GNI)	7.34 pct.	2019	WB WDI
Inflation, consumer process (annual changes in pct.)	5.60 pct.	2019	WB WDI
Key Social data			
Population Growth (annual pct.)	-0.18 pct.	2019	WB WDI
Life expectancy at birth, total (years)	74,2 years	2018	WB WDI
Income share held by lowest 20 pct.	10.1 pct.	2018	WB WDI
Key Environment data			
CO2 emissions (metric tons per capita)	6.14 MT per capita	2016	WB WDI
Renewable electricity output (pct. of total electricity output)	0.82 pct.	2015	WB WDI
Key Human Rights data			
Global Freedom Score, 0 – 100	11 (not free)	2021	FH
Democracy, 0 – 7 points	1,39	2021	FH
Political Rights, 0 – 40 points	2	2021	FH
Civil rights, 0 – 60 points	9	2021	FH
Number of Human Rights Treaties Ratified (out of 18)	11	2020	OHCHR
Press Freedom, 0 (good situation) – 100 (very serious situation)	49,75	2020	RSF
Internet Freedom, 0 – 100	38 (not free)	2021	FH
Corruption perception, 0 (highly corrupt) – 100 (very clean)	47	2020	TI

Key figures for Georgia

Indicator	Value	Year	Source
Key Economic data			
Surface area (square km, thousands)	69.700 km ²	2018	WB WDI
Population	3.7 million	2019	WB WDI
Gross Domestic Product, GDP (Current US)	17.7 billion	2019	WB WDI
GDP Growth (annual pct.)	4.98 pct.	2019	WB WDI
GDP per capita (current USD)	4.786	2019	WB WDI
'Ease of doing business' – index	No. 7 / 190	2020	WB WDI
General government final consumption expenditure (pct. of GDP)	12.99 pct.	2019	WB WDI
Tax revenue (pct. of GDP)	13.58 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received per capita (current USD)	133.52	2019	WB WDI
Net ODA received pct. of GNI	2.92 pct.	2019	WB WDI
Current account balance, pct. of GDP	-5.11 pct.	2019	WB WDI
Total debt service (pct. of GNI)	13.86 pct.	2019	WB WDI
Inflation, consumer process (annual changes in pct.)	4.85 pct.	2019	WB WDI
Key Social data			
Population Growth (annual pct.)	-0.17 pct.	2019	WB WDI
Life expectancy at birth, total (years)	73.5 years	2019	WB WDI
Income share held by lowest 20 pct.	6.5 pct.	2018	WB WDI
Key Environment data			
CO2 emissions (metric tons per capita)	2.72 MT per capita	2016	WB WDI
Renewable electricity output (pct. of total electricity output)	78.04 pct.	2015	WB WDI
Key Human Rights data			
Global Freedom Score, 0 – 100	60 (partly free)	2021	FH
Democracy, 0 – 7 points	3,25	2021	FH
Political Rights, 0 – 40 points	23	2021	FH
Civil rights, 0 – 60 points	37	2021	FH
Number of Human Rights Treaties Ratified (out of 18)	14	2020	OHCHR
Press Freedom, 0 (good situation) – 100 (very serious situation)	28,59	2020	RSF
Internet Freedom, 0 – 100	76 (free)	2021	FH
Corruption perception, 0 (highly corrupt) – 100 (very clean)	56	2020	TI

Key figures for Moldova

Indicator	Value	Year	Source
Key Economic data			
Surface area (square km, thousands)	33.850 km ²	2018	WB WDI
Population	2.657,637 million	2019	WB WDI
Gross Domestic Product, GDP (Current US)	11.97 billion	2019	WB WDI
GDP Growth (annual pct.)	3.58 pct.	2019	WB WDI
GDP per capita (current USD)	4.503,52	2019	WB WDI
'Ease of doing business' – index	No. 48 / 190	2020	WB WDI
General government final consumption expenditure (pct. of GDP)	14.15 pct.	2019	WB WDI
Tax revenue (pct. of GDP)	17.31 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received per capita (current USD)	128.95	2019	WB WDI
Net ODA received pct. of GNI	0.72 pct.	2019	WB WDI
Current account balance, pct. of GDP	-9.69	2019	WB WDI
Total debt service (pct. of GNI)	4.89 pct.	2019	WB WDI
Inflation, consumer process (annual changes in pct.)	4.84 pct.	2019	WB WDI
Key Social data			
Population Growth (annual pct.)	-1.81 pct.	2019	WB WDI
Life expectancy at birth, total (years)	71.8 years	2018	WB WDI
Income share held by lowest 20 pct.	10.2 pct.	2018	WB WDI
Key Environment data			
CO2 emissions (metric tons per capita)	1.83 MT per capita	2016	WB WDI
Renewable electricity output (pct. of total electricity output)	5.37 pct.	2015	WB WDI
Key Human Rights data			
Global Freedom Score, 0 – 100	61 (partly free)	2021	FH
Democracy, 0 – 7 points	3,11	2021	FH
Political Rights, 0 – 40 points	26	2021	FH
Civil rights, 0 – 60 points	35	2021	FH
Number of Human Rights Treaties Ratified (out of 18)	13	2020	OHCHR
Press Freedom, 0 (good situation) – 100 (very serious situation)	31,16	2020	RSF
Internet Freedom, 0 – 100	-	-	-
Corruption perception, 0 (highly corrupt) – 100 (very clean)	34	2020	TI

Key figures for Armenia

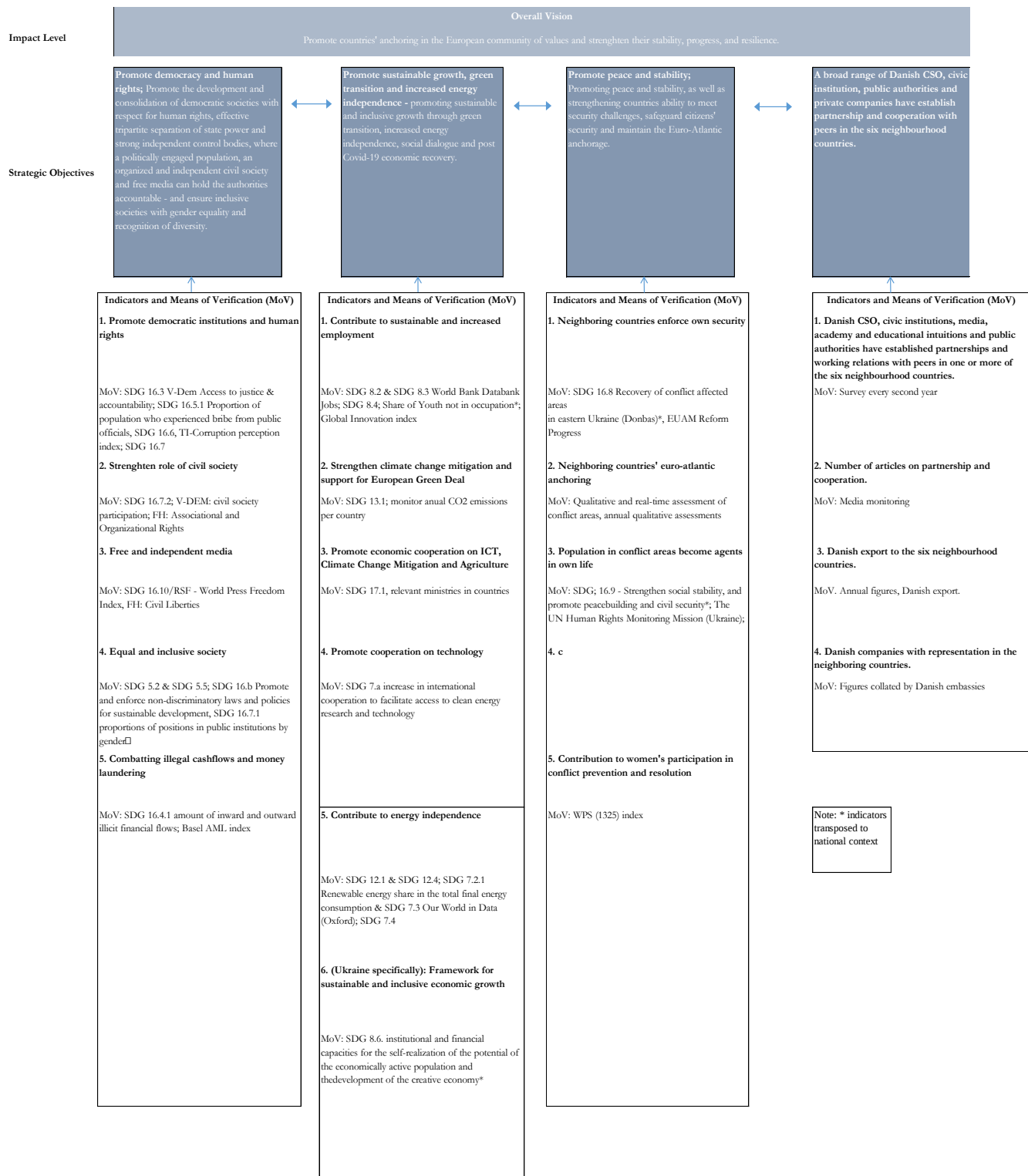
Indicator	Value	Year	Source
Key Economic data			
Surface area (square km, thousands)	29.740 km ²	2018	WB WDI
Population	2.9 million	2019	WB WDI
Gross Domestic Product, GDP (Current US)	13.7 billion	2019	WB WDI
GDP Growth (annual pct.)	7.6 pct.	2019	WB WDI
GDP per capita (current USD)	4.66	2019	WB WDI
'Ease of doing business' – index	No. 47 / 190	2020	WB WDI
General government final consumption expenditure (pct. of GDP)	12.47 pct.	2019	WB WDI
Tax revenue (pct. of GDP)	22.19 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received per capita (current USD)	141.91	2019	WB WDI
Net ODA received pct. of GNI	0.19 pct.	2019	WB WDI
Current account balance, pct. of GDP	-9.69 pct.	2019	WB WDI
Total debt service (pct. of GNI)	4.89 pct.	2019	WB WDI
Inflation, consumer process (annual changes in pct.)	4.84 pct.	2019	WB WDI
Key Social data			
Population Growth (annual pct.)	0.20 pct.	2019	WB WDI
Life expectancy at birth, total (years)	74.9 years	2019	WB WDI
Income share held by lowest 20 pct.	8.1 pct.	2018	WB WDI
Key Environment data			
CO2 emissions (metric tons per capita)	1.76 MT per capita	2016	WB WDI
Renewable electricity output (pct. of total electricity output)	5.37 pct.	2015	WB WDI
Key Human Rights data			
Global Freedom Score, 0 – 100	55 (partly free)	2021	FH
Democracy, 0 – 7 points	3	2021	FH
Political Rights, 0 – 40 points	22	2021	FH
Civil rights, 0 – 60 points	33	2021	FH
Number of Human Rights Treaties Ratified (out of 18)	14	2020	OHCHR
Press Freedom, 0 (good situation) – 100 (very serious situation)	28,60	2020	RSF
Internet Freedom, 0 – 100	75 (free)	2021	FH
Corruption perception, 0 (highly corrupt) – 100 (very clean)	49	2020	TI

Key figures for Azerbaijan

Indicator	Value	Year	Source
Key Economic data			
Surface area (square km, thousands)	132.025.199,412 km2	2018	WB WDI
Population	10.023,318 million	2019	WB WDI
Gross Domestic Product, GDP (Current US)	48.05 billion	2019	WB WDI
GDP Growth (annual pct.)	2.22 pct.	2019	WB WDI
GDP per capita (current USD)	4.83	2019	WB WDI
'Ease of doing business' – index	No. 34 / 190	2020	WB WDI
General government final consumption expenditure (pct. of GDP)	10.83 pct.	2019	WB WDI
Tax revenue (pct. of GDP)	15.30 pct.	2019	WB WDI
Net ODA received per capita (current USD)	12.07	2019	WB WDI
Net ODA received pct. of GNI	0.19 pct.	2019	WB WDI
Current account balance, pct. of GDP	9.08 pct.	2019	WB WDI
Total debt service (pct. of GNI)	4.70 pct.	2019	WB WDI
Inflation, consumer process (annual changes in pct.)	2.61 pct.	2019	WB WDI
Key Social data			
Population Growth (annual pct.)	0.84 pct.	2019	WB WDI
Life expectancy at birth, total (years)	72.9 years	2018	WB WDI
Income share held by lowest 20 pct.	10.8 pct.	2005	WB WDI
Key Environment data			
CO2 emissions (metric tons per capita)	3.86 MT per capita	2016	WB WDI
Renewable electricity output (pct. of total electricity output)	7.04 pct.	2015	WB WDI
Key Human Rights data			
Global Freedom Score, 0 – 100	10 (not free)	2021	FH
Democracy, 0 – 7 points	1,14	2021	FH
Political Rights, 0 – 40 points	2	2021	FH
Civil rights, 0 – 60 points	8	2021	FH
Number of Human Rights Treaties Ratified (out of 18)	15	2020	OHCHR
Press Freedom, 0 (good situation) – 100 (very serious situation)	58,48	2020	RSF
Internet Freedom, 0-100	38 (not free)	2021	FH
Corruption perception, 0 (highly corrupt) – 100 (very clean)	30	2020	TI

Bilag 3 'Strategic Results Framework'

Annex 3: Strategic Results Framework

Bilag 3B 'List of Abbreviations'

Basel AML	Basel Anti Money Laundering Index (Basel Institute on Governance) - https://baselgovernance.org/basel-aml-index
FH	Freedom House - https://freedomhouse.org/report/freedom-world
ICT	Information Communication Technology
RSF	Reporters Without Borders (incl. World Press Freedom Index) - https://rsf.org/en
TI	Transparency International (incl. Corruption Perception Index) - https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/nzl
V-DEM	Varieties of Democracy (thematic and country reports) – https://www.v-dem.net/en/
WPS	Women Peace and Security (UN Resolution 1325) - https://wps.unwomen.org/security-council/ and https://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/

.....

Oxford, Our World in Data: <https://ourworldindata.org/>

World Bank, Data Bank Jobs: <https://databank.worldbank.org/source/jobs>

Global Innovation Index: <https://www.globalinnovationindex.org/Home>